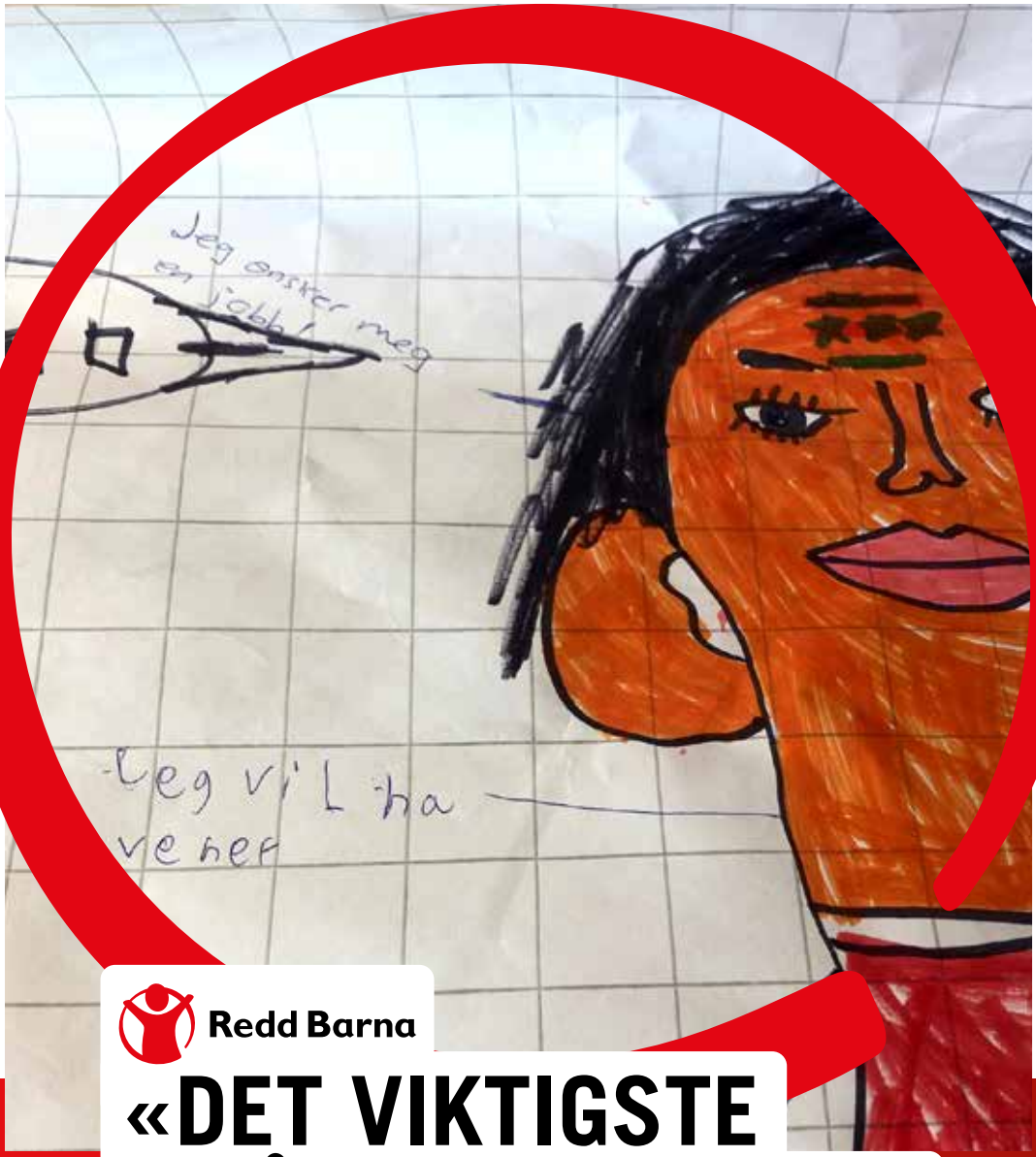

Redd Barna

«DET VIKTIGSTE ER Å BLI NORSK...?»

– barn og unges tanker om å være ny i Norge»

INNHOLD

Forord fra generalsekretæren 2
Innledning 4
Metode 6
Hva er integrering? 8
Språk 12
Skole 15
Fritid 20
Venner 25
Psykisk helse 29
Kulturforståelse og fordommer 33
Økonomi/jobb 36
Råd fra barna og ungdommene 40
Redd Barnas anbefalinger 42
Referanser 46

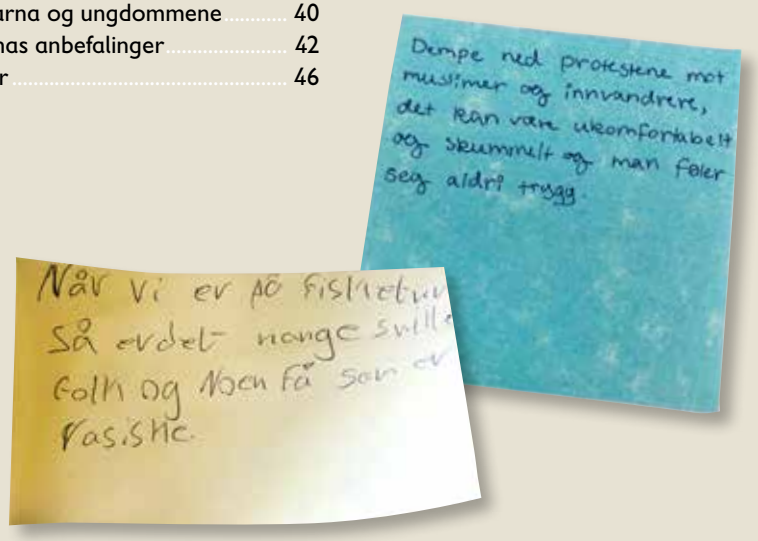

«DET VIKTIGSTE ER Å BLI NORSK ...?»
– BARN OG UNGES TANKER OM Å VÆRE NY I NORGE»
Utgitt av Redd Barna 2020,
Finansiert med midler fra Stiftelsen Dam
Tegninger og håndskrevne lapper er laget av barn og ungdommer som har flyktet til Norge og blitt bosatt her.
Rapportforfatter: Kristin Wee Sævig
Grafisk design: Anna Maria Pirolt, Brød&Tekst
1. opplag

FORORD

Det du leser nå er *«Det viktigste er å bli norsk…?»* – barn og unges tanker om å være ny i Norge». Rapporten har som mål å øke forståelsen for barn som kommer til Norge og blir bosatt her.

Høsten 2019 sendte Kunnskapsdepartementet ut forslag om ny integreringslov. Vi i Redd Barna er positive til at det er fremmet en ny lov om integrering, men vi er svært bekymret for at barneperspektivet er fraværende i lovforslaget. Også i debatter om integrering blir barna ofte usynlige og gjort om til tall. Det er gjort lite kartlegging på hva barn og unge selv tenker om integreringsarbeidet i Norge. Vi vil vise hvem barna bak tallene er, og bringe fram deres stemmer, tanker og meninger.

Derfor er dette en viktig rapport hvor barna selv får dele sine erfaringer og opplevelser om å være ny i Norge. Hvordan opplever barn og unge å bli bosatt her? Hvordan har de det på skolen? Hvordan er det å bli kjent med nordmenn? Hva trenger de hjelp til? Hva er vanskelig? Hva er bra? Og hvordan er det å lære seg norsk? Slike spørsmål er det kun barna og ungdommene selv som kan svare på. Vi ønsker at du skal få vite mer om hvordan det er å være barn og ny i Norge, og om hva de ønsker å formidle til oss. Etter barnekonvensjonens artikkel 12 har alle barn rett til å si sin mening og til å bli hørt i alle saker som dreier seg om dem.

Vi vil med denne rapporten vise at det både er mulig og smart å snakke med barn og unge. Barn er eksperter på sine egne liv, og barn vet best hvordan det er å være barn. Bare ved å involvere ekspertene selv vil man få en rapport som faktisk reflekterer deres situasjon, og man kan lære noe om hva som skal til for å bedre den. I rapporten reflekterer barna og ungdommene over temaer de selv er mest opptatt av: språk, skole, vennskap, fritid, psykisk helse, kulturforståelse, fordommer og økonomi. I tillegg gir de konkrete råd knyttet til hvert enkelt tema med hensyn til hvordan man kan gjøre integreringsarbeidet best mulig for barn og unge i Norge.

Tusen takk til alle barn og unge som på raust og ærlig vis har delt av sine erfaringer og kunnskaper om hvordan det er å være ny i Norge. Det er takket være dere at vi har kunnet lage denne rapporten. Nå håper jeg at så mange som mulig leser deres budskap. Denne rapporten gir en unik innsikt i og kunnskap om hvordan det er å være barn og ungdom og ny i Norge. Dette er barnas stemmer, og vi har alle et ansvar for at de blir hørt.

Med vennlig hilsen
Birgitte Lange
generalsekretær i Redd Barna

INNLEDNING

Integreringsdebatten i Norge dreier seg ofte om hvordan innvandrere skal lære seg norsk, og hvordan voksne mennesker kan kvalifisere seg til det norske arbeidslivet. Vi hører sjelden om hvordan det er å være barn og ny i Norge, og vi hører enda sjeldnere barnas egne tanker og meninger om dette. Med denne rapporten ønsker derfor Redd Barna å bidra til debatten om integrering gjennom å kartlegge erfaringene og synspunktene til barn og unge som har flyktet til Norge, og som har blitt bosatt i en kommune.

Tall fra Flyktninghjelpen (2020) viser at av de 79,5 millioner menneskene som er på flukt fra krig og forfølgelse, er halvparten barn. I Norge er rundt tre av fire bosatte flyktninger en del av en barnefamilie, og over halvparten er barn under 18 år. Enslige mindreårige flyktninger og barnefamilier prioriteres for rask bosetting, og venter kortest tid på å få tildelt en kommune (IMDI, 2018). Bosatte barn og unge i en kommune har også de samme rettighetene som andre elever i grunnskolen og videregående opplæring. (Utdanningsdirektoratet, 2015). Men til tross for at barn og unge blir prioritert for rask bosetting og har rett til barnehage, skolegang og norskopplæring, er det få tiltak som prioriterer barn og unges integrering på andre områder.

Vinteren 2019/2020 reiste vi rundt i Norge og snakket med 40 barn og unge i alderen 8–21 år. På grunn av covid-19-situasjonen våren 2020 fikk vi dessverre ikke snakket med så mange barn og unge som vi ønsket. Samlingene som skulle gjennomføres i mars–april 2020, ble derfor erstattet med et spørreskjema som ble sendt til 50 barn og unge i alderen 8–25 år. Til sammen har vi fått innspill og erfaringer fra totalt 65 barn og unge.

Rapporten består av barn og unges egne erfaringer, råd og anbefalinger knyttet til det å være ny i Norge, og hvordan de mener god integrering i lokalsamfunnet kan sikres av blant annet ansvarlige myndigheter, kommunen og skolen. Rapporten belyser også hvilke forventninger barna kjenner på, og utfordringene de møter i Norge. Barna og ungdommene som bidrar i rapporten, er bosatt ulike steder i Norge. Vi har snakket både med barn og unge som flyktet sammen med familien sin, og ungdommer som flyktet hit alene. Vi har ikke fokusert på tiden de bodde på mottak, og hvordan dette eventuelt har påvirket integreringen, fordi vi har ønsket å fokusere på bosettingsfasen i denne rapporten. Det betyr at barna og ungdommene har snakket om sine erfaringer etter at de har blitt bosatt i en kommune.

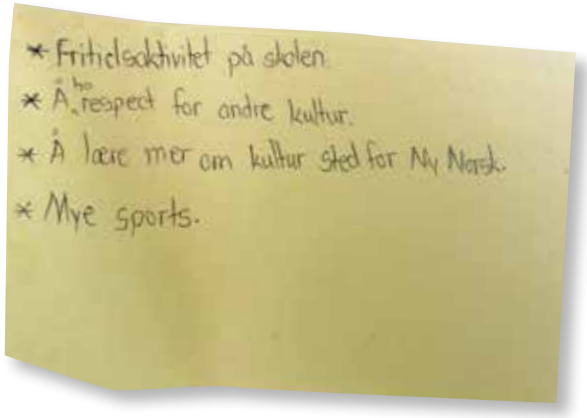

Vi håper at rapporten bidrar til mer kunnskap om hvordan barn og unge opplever å komme som ny til Norge, slik at vi kan ivareta dem på en bedre måte gjennom å tilrettelegge for god integrering og for at de skal få oppfylt sine rettigheter i Norge. Et barneperspektiv i bosettingsfasen og integreringsarbeidet er viktig for at barn og unge skal få den støtten de trenger for å bli kjent med og finne seg til rette i sitt nye lokalsamfunn. Vi håper at rapporten vil ha nytteverdi for kommuner, skoler, barnehager og andre instanser som jobber med barn og integrering.

Det er mange som har vært med på å få dette til, og som fortjener en stor takk for innsatsen. Tusen takk til alle lærere på skoler og ansatte ved botiltak for barn og unge som vi har vært på og i kontakt med, for varm velkomst og uunnværlig hjelp med tilrettelegging. Tusen takk til Stiftelsen Dam for prosjektmidler og for god tilrettelegging og fleksibilitet, da vi måtte tenke annerledes våren 2020.

Men mest av alt, takket være åpne, engasjerte og reflekterte barn og unge har denne rapporten blitt til. Tusen takk til hver og en av dere. Dette er deres rapport til alle voksne som arbeider med integrering av barn og unge. Men det er også en viktig rapport til alle som møter, snakker med, bestemmer over og har noe å si for barn som flykter fra hjemlandet og blir bosatt i Norge.

Vennlig hilsen fra

Kristin Wee Sævig,
prosjektleder «Det viktigste er å bli norsk …?» – barn og unges tanker om å være ny i Norge», Redd Barna

Christine Rackwitz,
seniorrådgiver integrering og barns rettigheter, Redd Barna

Grete Vandvik,
seniorrådgiver barns rett til å bli hørt, Redd Barna

METODE

Bidragene til denne rapporten er resultater fra ulike medvirknings-aktiviteter som vi har hatt sammen med barna, og svar på spørreskjemaer, da fysiske møter ble forhindret på grunn av covid-19-situasjonen. Målgruppen har vært barn og unge med fluktbakgrunn i alderen 8–21 år som har vært bosatt i en kommune i Norge de siste to årene. Vi har prøvd så godt som mulig å fremheve både jenter og gutters opplevelse av å bli bosatt i Norge, men på grunn av lav deltagelse fra jenter på samlingene og svar på spørreskjemaene, har vi ikke gjort noe analyse på om det er forskjell på jenter og gutters opplevelse av å være ny i Norge.

Samlingene har funnet sted på barne-skoler, ungdomsskoler og ungdomsklubber tilknyttet botiltak for enslige mindreårige. Her snakket vi med 40 barn og ungdommer til sammen. Vi har hatt god kontakt med lærere og ansatte på forhånd for å få informasjon om barnegruppen vi har møtt på samlingene. Basert på denne informa-sjonen har vi utviklet og tilpasset innhold i samlingene og verktøyene vi har brukt.

Dokumentstudier
Både før medvirkningsprosessene sammen med barna og underveis i prosjektet har vi gjennomgått forskningslitteratur og rapporter om barn og integrering, samt litteratur om hva som allerede gjøres på integreringsfeltet for barn og unge i Norge i dag. Dette har også vært viktige kilder til kunnskap og gitt en oversikt over dagens situasjon for barn som har flyktet til Norge. Da vi gjennomgikk litteratur og rapporter, fant vi lite kartlegging på feltet om hva barn og unge selv mener om tiltak i bosettings-fasen og integreringsarbeidet.

Medvirkningsprosesser
I medvirkningsprosessene har vi samlet barna i grupper på 4 til 15 og brukt ulike verktøy de kan uttrykke seg gjennom. Vi har vekslet mellom kreative oppgaver, gruppearbeid og plenumssamtaler og tilpasset aktivitetene til alder for å sikre at alle har fått mulighet til å uttrykke seg og føle seg trygg. Vi har i tillegg brukt tolk i to av samlingene.

I aktiviteten «jeg-blomsten/stjernen» viser barna fram seg selv, sin personlighet og sine egenskaper i alle blomstens kronblader eller stjernens tagger. I aktiviteten «bodymap» tar barna for seg hvordan det å komme som ny til Norge påvirker hele dem. Hva gjør det med kroppen, hodet, tanker, hjertet, armer, mage og bein når man flykter fra hjemlandet og blir bosatt i en kommune i Norge? Den siste metoden vi har brukt i samlingene med barn og unge, er «kart over vår virkelighet». Barna har tegnet nærmiljøet, huset sitt, skolen og alle steder de har en tilknytning til rundt seg. Ved hjelp av «smilefjes» og «surefjes» forteller barna om trygge, fine, skumle, triste og kjedelige steder.

Spørreskjema
Siden vi ble forhindret i å ha flere fysiske møter med barn da myndighetene satte inn tiltak i forbindelse med covid-19-pandemien, utviklet vi en kort spørreun-dersøkelse. Denne ga oss ikke like dypt-gående informasjon som medvirknings-prosessene, men bidro til at vi nådde ut til flere barn, og til at vi fikk supplert dataene vi allerede hadde. Spørreskjemaene som ble sendt ut, hadde spørsmål som er basert på svarene vi fikk fra samlingene og temaene som barna og ungdommene syntes var mest aktuelle for dem. Vi laget ett spørreskjema for de yngre barna (8–15 år) og ett for de eldre ungdommene (16–25 år), i samarbeid med lærerne på de aktuelle skolene og ansatte på botil-takene vi samarbeidet med. Skjemaene ble først sendt ut som test til to forskjel-lige aldersgrupper før de ble sendt videre til alle deltakerne. Vi sendte ut spørreskjemaene til 50 barn og ungdom-mer der vi fikk svar fra 25 til sammen.

Analyse av materialet
Innholdet i rapporten har blitt til underveis, og barna har selv bestemt hva de har syntes er viktig å dele. De temaene som var gjennomgående, og som barna og ungdommene selv var mest opptatt av, har vært utgangspunktet for temaene i de ulike kapitlene i rapporten. Til slutt har de også kommet med ulike råd innenfor de syv selvvalgte temaene de mener er viktigst for hvordan integre-ringsarbeidet kan gjøres best mulig for barn og unge i Norge. Barna har også bidratt i prioriteringen av rådene.

Rådene og anbefalingene barna og ungdommene har tatt for seg, går innom temaene økonomi, skole, språk, vennskap, fritid, kulturforståelse og fordommer og psykisk helse. De er fornøyd med mye innenfor dagens ordninger som de har som ny i Norge, men de har noen konkrete råd til hvordan de kan forbedres. Blant annet bedre oppfølging og inkludering i skole, flere tilgjengelige og gratis fritidstilbud, flere muligheter for jobb/arbeidserfaring og mer opplæring i skolen om andre kulturer og religioner. Rådene er skrevet under hvert tema, men også oppsummert på slutten av rapporten. I tillegg har Redd Barna, basert på erfaringene og rådene som barna og ungdommene har delt med oss, noen overordnete anbe-falinger som vi mener er viktige for å styrke barneperspektivet i integrerings-arbeidet og sikre at barn og unge som er nye i Norge, får sine rettigheter ivaretatt.

HVA ER INTEGRERING?

Begrepet integrering er komplekst og ikke entydig og kan bli forstått på mange måter. Det finnes ingen helhetlig definisjon, og hva begrepet betyr i praksis, er ikke alltid like lett å forklare. Ulike teoretikere har forsøkt å beskrive integrering for eksempel som en prosess eller en samfunnsmessig tilstand. I nyere tid er rettigheter og reell medvirkning kommet mer i fokus der integrering beskrives som et reelt demokratisk medborgerskap for innvandrere, basert på menneskerettigheter og aksept for kulturelle forskjeller (Kymlicka, 2012). I 2019 kom IMDI med en rapport hvor de anbefaler fem indikatorer på hvordan man kan måle integrering i samfunnet: integreringskapasitet (utdanning, kvalifisering og norskkunnskaper), økonomisk integrering, politisk integrering, sosial integrering og opplevd integrering. Dette er et forsøk på å fange opp de ulike aspektene ved integrering. I IMDIs rapport var det først og fremst fokus på ungdom og voksne fra 16 år og oppover.

I mediene og den offentlige debatten og politikken som myndighetene fører, fokuseres det ofte på voksne, på deres norskkunnskaper og ferdigheter som skal sikre kvalifisering til arbeidslivet. Mye av ansvaret legges dermed på den enkelte for å tilegne seg kunnskap om det norske språket og det norske samfunnet. Det snakkes mindre om samfunnets ansvar, tilhørighet i et fellesskap og den sosiale integreringen. I tillegg er barneperspektivet ofte fraværende når det snakkes om integreringsarbeidet i Norge. Redd Barna fokuserer derfor i denne rapporten på barn og unges egne erfaringer og ønsker å løfte deres tanker og råd om integrering.

Barna preges også av den offentlige diskursen, forventninger fra andre og hvordan de hører at voksne snakker om integrering. Det var derfor viktig for oss å innlede hver samling sammen med barna og ungdommene med å snakke litt om begrepet integrering og deres forståelse av det. De første tankene barna og ungdommene ytret, dreide seg ofte om å bli en del av det norske samfunnet og bli lik alle andre for å bli integrert. Mange snakket om at det var viktig å «bli norsk» og å «føle seg norsk».

Integrering er å bli norsk og bli lik som andre. – Jente 15 år

Bli en del av landet og føle seg norsk.
– Gutt 15 år

Integrering er å komme fra én kultur til en annen. Glemme en kultur og lære ny kultur.
– Gutt 17 år

Må følge regler og bli som de andre.
– Gutt 11 år

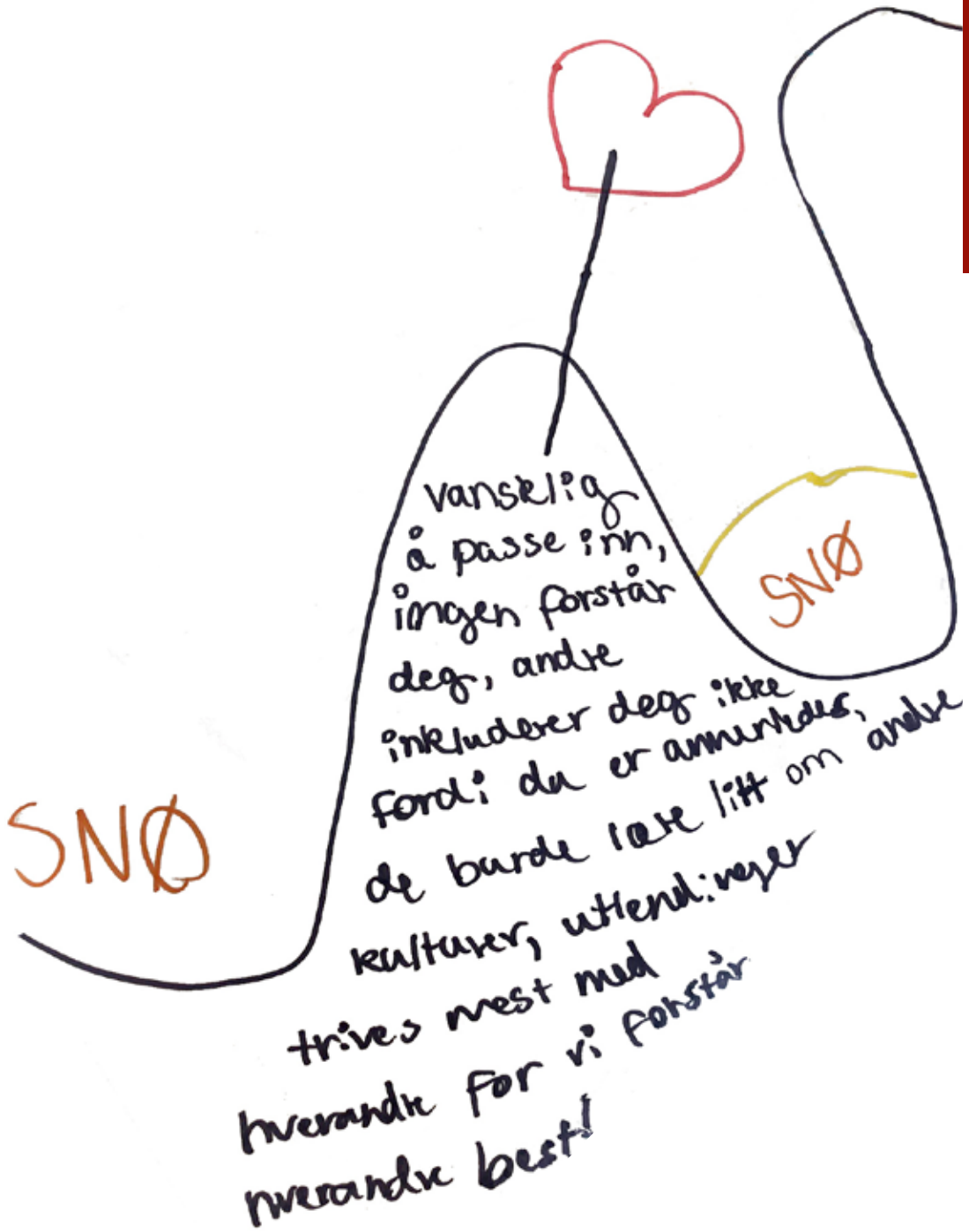

Etter hvert som vi utdypet og konkretiserte begrepet og gikk litt mer inn på hva de selv tenkte og mente, kom barna med flere innspill om viktigheten av å bli inkludert og respektert for den man er, og at det er viktig at nordmenn også lærer om deres kultur og bakgrunn. Noen snakket også om hvordan forventninger og andres holdninger preget deres opplevelse av integrering.

De på skolen hadde gjort meg mer oppmerksom på hvor forskjellig jeg var. Og jeg tenkte at så lenge jeg var forskjellig, ville ingen akseptere meg.
– Jente 19 år

Med de yngste barna forsøkte vi å bryte ned selve begrepet integrering, og vi snakket mer om forståelsen av «å bli tatt imot» og «høre til eller føle seg velkommen» når man kommer som ny til Norge. Vi sammenlignet det med å begynne på et nytt fotballag og hva det er viktig å tenke på da, både for den som begynner på laget, og for resten av laget som tar imot den nye spilleren. De yngste barna hadde mange tanker om at man ikke må mobbe, inkludere alle i leken, være sammen og bli venner.

Få venner og ikke bli mobbet.
– Jente 8 år

Integrering er å bli inkludert.
– Jente 14 år

Integrering er at man får være med på aktiviteter, for eksempel blir invitert i en bursdag. – Gutt 15 år

Jeg liker å spille forskjellige instrumenter, jeg føler meg integrert i bandet jeg spiller i.
– Jente 14 år

Jeg er integrert når jeg er i klassen, når jeg føler at jeg kan snakke, og når jeg synger i kor og vi danser sammen. Jeg har det bra når jeg er med venner.
– Jente 14 år

Det var tydelig at det å få venner, kunne delta på fritidsarenaer og føle seg som en del av fellesskapet er viktig for barna. Da vi spurte hva som skal til for at de skal føle seg hjemme i Norge, fikk vi svar som:

Ingen rasisme.
– Jente 14 år

At man får være med og bestemme over det som skjer, for eksempel på skolen.
– Jente 15 år

At man kan være med venner eller med familie.
– Gutt 15 år

De eldre ungdommene hadde også mange dyptgående refleksjoner om begrepet integrering. De snakket om det å lære regler, kultur, språk og deltakelse i samfunnet, men også at det er en viktig del av integreringen å få informasjon og støtte som ny i Norge. Samtidig ytret flere at de savner at integreringen går «begge veier», og at nordmenn tar initiativ til å bli kjent med dem og lære om deres kultur og bakgrunn.

Ifølge Integreringsbarometeret (2020) mener stadig flere nordmenn at innvandrere blir diskriminert i Norge. Seks av ti (63 %) mener at «mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge», samtidig som også nesten like mange (60 %) mener at diskriminering hindrer integreringsprosessen. Studien viser også at for å bli sett på som godt integrert i Norge ifølge befolkningen er det viktigste at man arbeider og betaler skatt, snakker norsk hjemme og er lite religiøse. Hvis personene oppfyller disse kravene, anses de som like integrerte uavhengig av om de er svenske eller somaliske. Hvis personene derimot ikke oppfyller disse kravene, synes folk at personen fra Somalia er langt dårligere integrert enn svensken. Dette underbygger også barnas og ungdommenes opplevelse av hva som forventes av dem for at de skal bli integrert, tanker om lite forståelse og interesse for deres bakgrunn og kultur, og opplevelsen av å bli diskriminert fordi de har innvandrerbakgrunn.

Å lære seg språk, komme inn i samfunnet, komme inn i et miljø. Følge normer og regler.
– Gutt 19 år

For å integrere folk må man kunne språk, bli inkludert i samfunnet, akseptere regler og kultur, musikk.
– Gutt 19 år

Delta i samfunnsdebatter og andre relevante arenaer.
– Gutt 21 år

Som sitatene viser, har barn og unge vi har snakket med i prosjektet, mange ulike tanker om hva integrering betyr. Noen vektla at integrering er en «toveisprosess» der både majoritetssamfunnet og minoritetsbefolkningen bidrar. Og at det i stor grad dreier seg om å være inkludert, om å høre til – å være med – å føle at man er en del av fellesskapet. Men mange føler også på forventningen om «å bli norsk» og «oppføre seg likt som de andre».

Integrering betyr tilpasning, du må tilpasse deg det nye samfunnet og bli kjent med tradisjoner. Også gjøre dem du kommer til, kjent med din kultur, ditt språk og din mat. Utveksle informasjon angående landet ditt og deres. Sosiale koder er veldig viktig.
– Gutt 19 år

Å få en felles forståelse av hva integrering betyr, satte i gang mange tanker hos barna og ungdommene. De temaene som var gjennomgående, og som barna og ungdommene selv var mest opptatt av, har vært utgangspunktet for temaene og råd fra barn og unge i de ulike kapitlene i rapporten.

OVERORDNET RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM INTEGRERING:

Integrering går begge veier. Det er en toveis prosess der både majoritetssamfunnet og minoritetsbefolkningen bidrar. Det dreier seg om mye mer enn å lære språket. Det dreier seg også om vennskap, å føle seg trygg, kulturutveksling og inkludering på skolen og i fritiden.

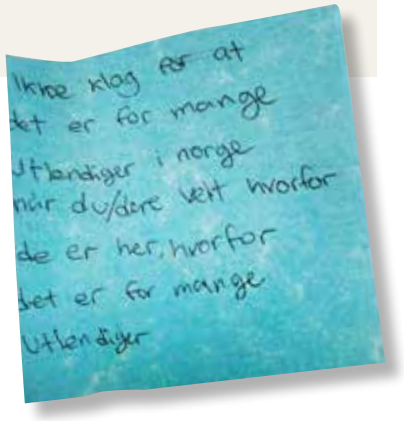

SPRÅK

Språk var ett av de temaene som gikk igjen på alle samlingene vi hadde, særlig sammen med de eldste ungdommene. Flere påpekte at å lære seg norsk var en viktig del av integreringen. Mange trakk imidlertid fram at ikke bare det å lære seg språket er viktig, men at kroppsspråk og kulturforskjeller også spiller en stor rolle når man skal kommunisere med hverandre. Om man ikke mestrer sosiale og kulturelle koder, kan det komme i veien for å gjøre seg forstått.

Der jeg jobber, ser jeg mange forskjellige måter å snakke på til meg. Der vi bor, snakker man kanskje uten å smile, men det er kun kjærlighet, men det vet ikke andre.
– Gutt 18 år

Nordmenn sin væremåte er annerledes, vi snakker høyt, mens norske er mer rolig.
– Jente 14 år

De yngste barna var mest opptatt av det å være sammen med andre, leke sammen og ikke bli holdt utenfor. Språk kan være lettere å lære for yngre barn, og det virket ikke som et tema som var veldig viktig for dem. Men ungdommene trakk fram språk som et sentralt tema og potensielt en stor barriere og utfordring.

Språk er veldig viktig, språk er nøkkelen til å åpne dører.
– Gutt 19 år

For å bli en del av samfunnet må man prate språket.
– Gutt 18 år

Språk kan være en barriere for å få venner.
– Jente 14 år

En minoritetsspråklig elev har rett til særskilt norskopplæring fram til eleven har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å kunne følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har eleven rett til morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring, i tillegg til særskilt norskopplæring. Morsmålsopplæringen kan legges til en annen skole enn den eleven til vanlig går på (Utdanningsdirektoratet, 2015).

Jeg tenkte det var veldig vanskelig å flytte fra ett land til et annet eller å være i et nytt land, og jeg forstår ikke hva de snakker, og hvordan jeg skal snakke norsk eller forstår dem. Jeg hadde problemer med språket.
– Gutt 15 år

Språk er vanskelig.
– Gutt 14 år

Jeg var opptatt av språk da vi kom til Norge. Det var vanskelig å lære nytt språk.
– Gutt 18 år

En gutt dro fram at det kan være vanskelig å lære seg et nytt språk når man sitter litt fast i fortiden:

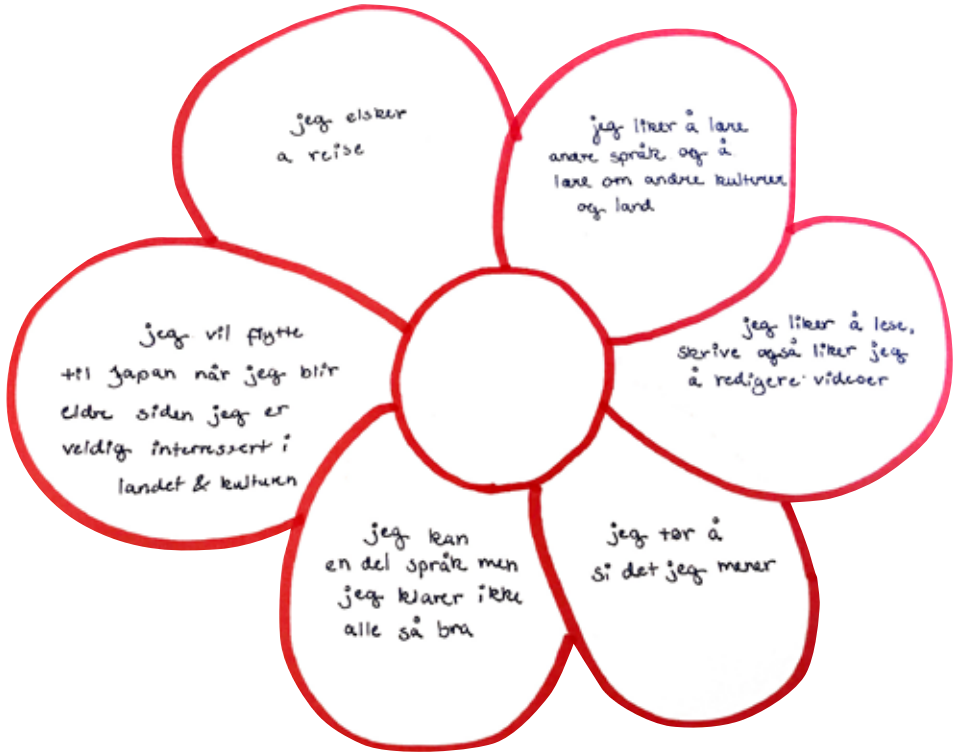

Hvis du ikke klarer å glemme bakgrunnen, så klarer du ikke å lage en fremtid.
– Gutt 19 år

Ungdommene hadde også gode råd og forslag til tiltak for hvordan det kan være lettere å lære seg norsk:

Det var lettere å lære språket etter at vi kom til XX kommune. Det var annerledes på mottak. Der var vi 60 ungdommer, og ingen snakket norsk. Vi gikk ikke på skole og lærte derfor ikke mye språk. Det er viktig å høre på folk som sitter rundt deg og snakker norsk, og du hører på og får kunnskap. Det er viktig å lære grammatikk. Da blir det lettere å bygge opp språket. Med leksehjelp lærer man språket lettere. Kunne gjerne vært to dager i uken.
– Gutt 19 år

Ungdom må få ekstra hjelp for å lære norsk.
– Gutt 18 år

Flere av ungdommene opplever at Norge er veldig lite tilpasset for personer som ikke har en norsk bakgrunn. Dette gjelder både på skole, jobb og fritid. Her var det flere av dem som mente at samfunnet ikke har investert i alternative måter å engasjere og inkludere innvandrere på.

Jeg tror at dette kan løses ganske effektivt hvis den norske staten og de ulike kommunene ser styrken i å ha så mange flerspråklige borgere. Hvorfor ikke gi innvandrere som har mestret det norske språket, jobber der de er direkte i kontakt med og ansvarlig for hvordan integreringen av flyktninger og innvandrere foregår.
– Jente 19 år

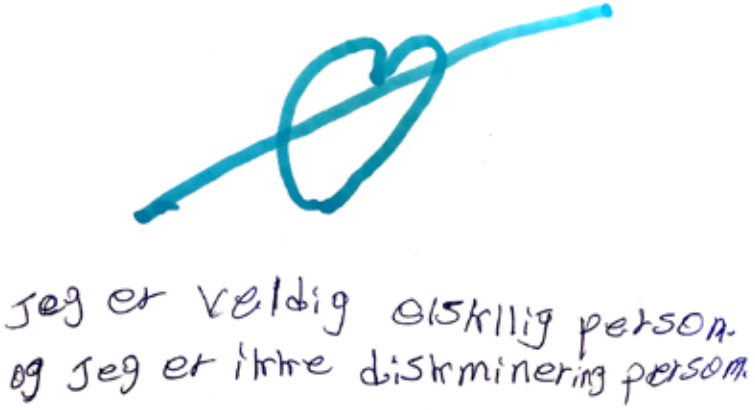

Hvis kommunen ikke kan sørge for morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring av egnet undervisningspersonale, skal kommunen legge til rette for annen opplæring tilpasset forutsetningene til eleven. Kommuner kan tilby et innføringstilbud til nyankomne elever etter opplæringsloven § 2-8 femte ledd. Kommunen kan organisere opplæringen av nyankomne elever i egne grupper, klasser eller skoler. Formålet med et slikt innføringstilbud er å lære elevene norsk så raskt som mulig, slik at de kan få utbytte av ordinær opplæring (Utdanningsdirektoratet, 2015). Flere av barna og ungdommene vi snakket med, opplever at dette ikke er tilstrekkelig, da de ofte blir plassert i klasser sammen med andre på skolen som ikke har norsk som morsmål og synes det er vanskelig å snakke norsk med hverandre.

Vi må blande klasser, ikke skille mellom norsk og utlending.
– Gutt 21 år

Synes det hadde vært bedre om vi blandet klassene bedre.
– Gutt 19 år

De føler også at de i stor grad er fysisk adskilt fra de andre elevene på skolen, og flere kunne ønske seg felles aktiviteter på skolen sammen med de norske elevene for å kunne bli bedre kjent og lære språket bedre. Felles aktiviteter kan i tillegg til språktrening også bidra til forståelse av sosiale koder og uskrevne normer og regler i lek, og styrke barnas sosiale kompetanse.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM SPRÅK:

- Vi ønsker å ha mulighet til å kunne gå i klasse med norske elever tidligere i skoleløpet for å få brukt norsk mer i hverdagen. I innføringsklassene snakker vi lite norsk med hverandre.
- Lærere må ha større forståelse for at vi er dårligere i norsk enn resten av klassen, og tilrettelegge for dette.

SKOLE

Den norske skolen skal være inkluderende, passe for alle, og alle elevene skal få like muligheter til å utvikle sine evner. Skolen er dessuten lovpålagt å arbeide aktivt for å fremme et godt psykososialt miljø der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet (Utdanningsdirektoratet, 2015).

Alle barn har rett til utdanning i tråd med barnekonvensjonen, og minoritetsspråklige elever har de samme rettighetene som andre elever i grunnskolen, inkludert gratis og tilpasset opplæring, spesialundervisning og rett til å gå på nærskolen. Det er som en hovedregel kommunen der barnet eller den unge er bosatt, som har ansvaret for å oppfylle retten til grunnskoleopplæring, jf. opplæringsloven § 13-1. Kommunene kan selv velge om de ønsker å tilby et særskilt opplæringstilbud, dersom det regnes for å være det beste for eleven. Det er likevel frivillig å gå i et særskilt opplæringstilbud for nyankomne elever. Kommunen må derfor ha samtykke fra eleven eller foreldrene før det fattes vedtak om slik opplæring. Elever som takker nei, har rett til å gå i en ordinær klasse/basisgruppe etter opplæringsloven § 8-2 (Utdanningsdirektoratet, 2015).

Barna (3.–10. trinn) som medvirket i denne rapporten, har alle gått på en separat skole eller i en separat klasse i ett eller to år der det har vært lagt vekt på norsk språkopplæring (innføringsklasser). Etter disse ett eller to årene har de begynt i en annen klasse sammen med andre elever på skolen. Kommunene har ofte bare en eller noen få skoler som tilbyr innføringsklasser. Hvis man som elev hører til en annen skole enn der man gikk i innføringsklasse, blir man etter to år flyttet til nærmeste bostedsskole.

Ungdommene vi snakket med som gikk på videregående skole, har alle tatt et innføringsår enten på en videregående skole eller ved en voksenopplæring. Etter dette året har de rett til å gå vanlig løp på videregående skole.

Alle barna og ungdommene i dette prosjektet har ulike opplevelser av å gå på norsk skole. Noen synes skolen er et godt sted å være og et sted der de både lærer språk, skriver og får venner. Andre liker seg ikke så godt på skolen og føler seg ikke hjemme der, men er takknemlig for å lære språk, skrive og lese.

Gå på skole er en bra del av integreringen.
– Gutt 17 år

Skolen er et sted vi lærer ting på. Vi blir kjent med folk, og får henge med venner.
– Jente 14 år

Jeg føler meg ikke hjemme på skolen, men det er et bra sted for å lære og bli smartere.
– Gutt 14 år

Jeg er ikke glad i skolen, men skolen har hjulpet meg til å lære norsk fortere, skrive og lese, ting som gjør det lettere å kommunisere.
– Gutt 15 år

På de skolene som jeg likte godt, fantes det alltid en form for tilrettelagt undervisning. Vi fikk alltid tilbud på ekstra undervisning eller en lærer som veiledet oss gjennom vanskelig stoff. På de skolene der jeg ikke hadde det bra mentalt og akademisk, hadde de ingen form for leksehjelp eller tilrettelagt undervisning. For meg merker jeg at det hadde mye å si for hvordan jeg opplevde skoleåret.
– Jente 19 år

Mange trakk fram viktigheten av at læreren ser dem, har kunnskap om bakgrunnen deres og hvilke behov de har, og tilrettelegger undervisningen etter det. Det var imidlertid stor forskjell fra lærer til lærer i hvordan de følte seg ivaretatt:

Lærere vet hvem som kan norsk, og hvem som ikke kan norsk. Viktig å fortelle situasjonen din til læreren slik at hun vet.
– Gutt 19 år

Det er en lærer på skolen som er veldig spesiell. Hun skjønner oss. Hun forstår at vi har hatt det vanskeligere enn de fleste norske ungdommer. Hun støtter oss. Hun viser ikke at hun har favorittelever. Hun er stolt av at vi er fra så mange ulike land.
– Jente 15 år

Jeg forstår ikke alt som blir sagt i timene. Læreren gjenforteller ikke.
– Gutt 19 år

Jeg har hatt noen forferdelig dårlige lærere som var rett og slett rasistiske. Lærerne ble bare bedre på ungdomsskolen, kanskje det var fordi jeg ble flinkere til å kommunisere mine følelser videre da jeg var på den alderen. Men som sagt ville jeg heller ha gode lærere når jeg var yngre, for det er da man er mest sårbar.
– Jente 19 år

Noen ganger så er lærerne veldig håpløse.
– Gutt 21 år

En av guttene trakk fram å ha fått god hjelp av en spesiell lærer:

Det er viktig å ikke være for snill eller for streng. Hun tullet og tøyset med oss, men samtidig var hun flink til å gi oss oppgaver, men ikke på en sur måte. Hun ga mer oppgaver på en blid måte, da fikk jeg lyst til å gjøre det.
– Gutt 19 år

Jeg kunne si at jeg har problemer, da fikk jeg mindre oppgaver. Hvis de vet om meg, så er det lettere å forstå. Jeg får mer hjelp enn andre fordi hun vet at jeg har behov for det.
– Gutt 18 år

Det er viktig å ha lærere som forstår situasjonen og er til å stole på.
– Gutt 13 år

Gjennom samlingene med barna kom det også fram at barna verdsetter tryggheten på norsk skole sammenlignet med tidligere erfaring før de flyktet til Norge:

Jeg føler meg trygg på skolen, jeg trenger ikke være redd for å bli slått av læreren.
– Jente 13 år

Hjemme måtte vi betale for penn og for å gå på skolen. Her er alt gratis.
– Gutt 19 år

Ungdommene hadde flere råd for å kunne tilrettelegge undervisningen og skoledagene bedre:

Kunne vært lurt å begynne på ungdomsskolen tidligere slik at man treffer norske ungdommer og lærer språket raskere, istedenfor å gå i klasser med kun innvandrere.
– Gutt 17 år

Vis at dere bryr dere om innvandrere tidlig i deres liv. Det er mange barn som henger etter til og med når de er født og oppvokst i Norge. Det burde bygges gode undervisnings-opplegg der disse barna kan få hjelp i alt mulig.
– Jente 19 år

Det er viktig å ha lærere som forstår situasjonen og er til å stole på.
– Gutt 13 år

Ha personale på skolen og i fritidsaktiviteter med lik bakgrunn som oss som forstår hva vi har vært igjennom.
– Gutt 18 år

Den ene gruppen med ungdommer i alderen 13-15 år trakk fram at foreldrene ikke alltid kan norsk godt nok selv og kanskje har lite skolegang. Barna får dermed ikke samme hjelp hjemme som norske barn, og de har et mye dårligere utgangspunkt for å klare lekser og skolearbeid hjemme sammenlignet med en del andre barn. Ungdommene kom derfor med råd om at de barna og ungdommene som trenger det, må få tilbud om mer leksehjelp.

Både barn og lærere forteller om at innføringsklassene er tydelig fysisk adskilt fra resten av skolen, og noen har også egne friminutt. Noen påpekte at de kunne ønske de kunne få begynne tidligere i «vanlige» klasser istedenfor å gå i klasse med kun innvandrere. Flere av de eldre ungdommene påpeker at til tross for at de har hatt et år med innføring, kan det være vanskelig å henge med i undervisningen på skolen, da de ikke forstår alt som blir sagt, og da det er stor forskjell på hvordan de blir fulgt opp og ivaretatt fra lærer til lærer. De er også gjerne mye eldre enn sine medelever på videregående, og synes dette til tider kan være utfordrende sosialt.

Tall fra IMDI viser at i gjennomsnitt deltar unge innvandrere i mindre grad i videregående opplæring, slutter oftere og bruker lengre tid på å fullføre opplæringen enn andre elever. Dette har blant annet sammenheng med at mange har bodd kort tid i Norge, og andre faktorer som sosioøkonomisk bakgrunn og tidligere utdanning (IMDI, 2020).

De fleste av både barna og ungdommene synes skolen er et godt tilbud, og de er takknemlig for at de får gratis skolegang, men ønsker mer tilrettelegging og forståelse fra lærerne. Enkelte skoler har egne tiltak for at elevene skal kunne sosialiseres mer sammen med andre elever, og tilrettelegger undervisning så godt som mulig for hver enkelt elev, men dette avhenger av at skolen selv tar initiativ til dette. En av skolene vi besøkte i arbeidet med rapporten, la til rette for felles aktiviteter i friminuttene på tvers av klassene og mulighet for at elevene i

innføringsklassen fikk hospitere i ordinære klasser. Dette opplevde elevene selv som veldig positivt, og de følte det gjorde at de ble kjent på tvers av klassene.

Flere av barna og ungdommene vi snakket med, uttrykte at ikke alle lærerne har forståelse for deres situasjon. Samtidig ble noen lærere som har tatt seg tid til å lytte til barna og sette seg inn i deres situasjon, trukket fram som veldig forståelsesfulle og hjelpsomme, og svært viktige i barnas opplevelse av trygghet på skolen.

Redd Barna er mye ute på skolene og snakker med elever og lærere, og vi erfarer at det på barneskolen er flere tiltak for å fremme vennskap og motvirke utenforskap blant elevene enn på ungdomsskolen og videregående. Det organiseres blant annet lekegrupper og samtaler i skoletiden, og på fritiden oppfordres foreldre til å ta initiativ til vennegrupper. Dette er en del av opplæringen i småskolen, og det legges dermed mye vekt på hvordan de voksne kan tilrettelegge for å sikre at alle barna finner sin plass, får venner og ikke føler seg utenfor. Denne tilretteleggingen faller mer og mer bort jo eldre elevene blir. I de øverste klassene på barneskolen og ungdomsskolen er det færre tiltak, og Redd Barna opplever at på de skolene der det legges vekt på integrering og inkludering, er dette basert på enkeltlæreres eget initiativ. For elever som flytter til Norge sent i skoleforløpet, settes søkelyset hovedsakelig på opplæring i norsk og faglige kunnskaper, og mange får dermed ikke den samme tilretteleggingen for å sikre tilhørighet og vennskap og for å forhindre utenforskap.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM SKOLE:

- Lærere må ha mer kunnskap og større forståelse for oss som har flyktet til Norge og blitt bosatt her.
- Hvordan vi blir fulgt opp på skolen og i klassen, skal være likt for alle og uavhengig av hvilke lærere vi har, og hvilken skole vi går på.
- Elever som har behov for mer leksehjelp, må få tilbud om dette flere ganger i uken, da ikke alle har foreldre eller foresatte som kan hjelpe til med dette.

Da jeg var ny i Norge, begynte jeg i 5. klasse på en skole spesielt tilpasset for innvandrere. Der hadde jeg det veldig fint. Det var ganske inkluderende, og lærerne forsto og respekterte meg mye mer. Jeg skulle egentlig ønsket å få bli på en sånn skole så lenge som mulig, for der følte jeg meg inkludert.

Ett år etter at jeg hadde begynt der, ble jeg overført til en vanlig norsk barneskole. Der var det helt forferdelig. Jentene i klassen min var spesielt tilbakeholdne mot meg. De ville rett og slett ikke ha med meg å gjøre. Min kontaktlærer anklagde meg for alt som ble ødelagt eller borte av skolesaker. Long story short, det var et mareritt. Jeg begynte å oppføre meg annerledes, jeg var mer tilbakeholden. Det gikk ikke bra faglig, og jeg utviklet en form for depresjon. Og da vi fikk opphold, byttet jeg skole, og da ble det enda verre. Der var det enda færre elever med innvandrerbakgrunn, så lærerne var like clueless om hvordan de skulle hjelpe meg.

Jeg klarte faktisk å overtale foreldrene mine til å bytte ungdomsskole, for jeg hadde hørt at en gammel venninne fra norskkurset gikk der. Den skolen jeg byttet til, var mye bedre. Jeg møtte lærere som var helt fantastiske. Jeg opplevde at de forsto situasjonen min, og de tok seg tid til å lytte til meg. Tilrettelegge ulike aktiviteter (dusjing etter gymmen) slik at jeg kunne delta.

Med en gang jeg begynte å ha det bra på skolen, fikk jeg selvtillit til å eksperimentere med andre ting. Jeg begynte på masse forskjellige idretter, som volleyball og basketball. Der fikk jeg nye venner, og i tillegg fikk jeg mulighet til å få jobb som dommer. Det var en dominoeffekt. Alt startet fra skolen, lærerne og elevene. Med en gang jeg opplevde å bli sett av læreren, ble elevene mye mer forståelsesfulle mot meg. Hvis lærerne behandler enkelte elever dårlig, merker elevene det, og det gir dem insentiv til å gjøre det samme.
– Jente 19 år

FRITID

Barnekonvensjonen sier at alle barn har rett til lek og fritid, uansett hvem de er, og hvor de kommer fra. Fritidserklæringen (2016), som regjeringen har initiert, slår fast at alle barn og ungdommer i Norge skal ha mulighet til å delta i fritidsaktiviteter. Likevel er det flere barn og unge som blir ekskludert fra fellesskapet på fritidsarenaen, og som møter barrierer når de ønsker å delta.

Regjeringens integreringsstrategi (2019) påpeker at «det er særlig viktig at barn og unge med innvandrerbakgrunn kan delta i aktiviteter og på sosiale arenaer på lik linje med andre barn». Barns rett til lek og fritid er nedfelt i barnekonvensjonen artikkel 31, og er en svært viktig del av barns liv. Gjennom lek utvikles sosiale ferdigheter, mestringsfølelse og selvtillit (Sundsdal & Øksnes, 2015). Tall fra Ungdata (2018) viser at 93 % av alle barn og unge har vært innom organisert idrett gjennom oppveksten. Det å kunne delta på fritidsarenaen er derfor viktig for å skaffe seg nettverk og bli bedre kjent med andre barn etter skoletid. Dessuten er fritidsarenaen en viktig sosialiserings- og læringsarena. Manglende kjennskap til og erfaring fra typiske fritidsaktiviteter som fotball, korps, dans, karate og annet kan skape avstand mellom barn med fluktbakgrunn og andre barn, og potensielt føre til utenforskap. Videre viser rapporten *Helhetlig oppfølging* fra NTNU Samfunnsforskning (Thorshaug & Svendsen, 2014)

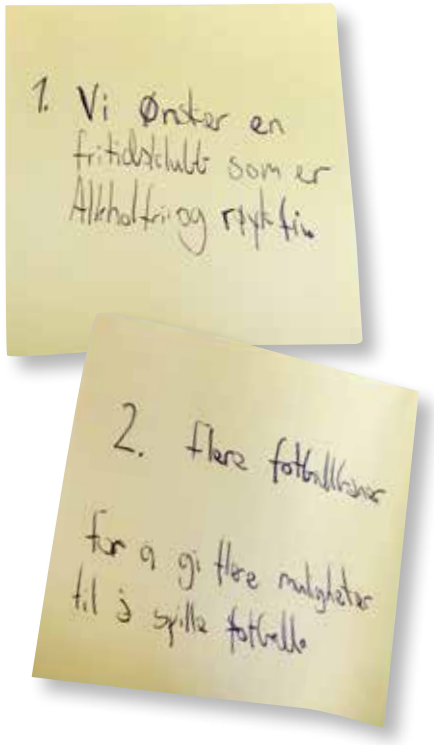

til at «mange nyankomne minoritetsspråklige elever, særlig i segregerte skoletilbud, etterlyser arenaer der de kan møte norske ungdommer. Dette handler om muligheter til å treffe jevnaldrende og å lære norsk og sosiale koder».

Fritid var et tema som var viktig for de aller fleste barna og ungdommene vi snakket med. Det kom tydelig fram at dette er en arena hvor man kan bli kjent med andre, og at det var en viktig del av integreringen. Det var stor forskjell på fritidstilbudene på de ulike stedene barna og ungdommene bodde. Noen var opptatt av den lokale fritidsklubben, der de kunne være sammen og møte andre.

På XX kan man gjøre mange forskjellige aktiviteter og finne nye venner.
– Jente 14 år

På fisketurer møter vi andre folk som er der og fisker. Noen er slemme, og noen er snille.
– Gutt 15 år

Mange var opptatt av å trene på treningssenter, og noen var med i organisert idrett.

Vi har bra tilbud, gratis treningssenter. Jeg trener flere ganger i uka.
– Gutt 19 år

På trening blir vi kjent med nye og lærer språket.
– Gutt 18 år

Når jeg er på fotballbanen, føler jeg meg hjemme. Det er det andre huset mitt, føler jeg. For der er jeg bedre enn de fleste!
– Gutt 15 år

Jeg liker trening, svømming, klatring og å spise pizza.
– Gutt 18 år

Jeg liker hockeybanen og garderoben. Jeg går til ishallen hver dag etter skolen. Der er jeg med venner.
– Gutt 14 år

I samlingene kom også økonomi opp som et tema knyttet til deltakelse i fritidsaktiviteter og det å være sammen med andre i fritiden. Det koster penger å ta bussen til byen, være med på kino, kjøpe mat på den lokale kafeen eller kjøpe sportsutstyr. Studier viser at mange barn og unge fra minoritetsfamilier, i likhet med mange barn i familier med lav inntekt, deltar mindre i ulike former for kultur-, ferie- og fritidsaktiviteter (Haugen D., Paulsen, & Berg, 2015), og at mange minoritetsungdommer eller unge asylsøkere kan ha en hverdag preget av passivitet (Valenta & Berg, 2012).

Jeg har alltid hatt lyst til å lære meg å svømme, men hadde ikke penger til å kunne delta på svømmetrening.
– Jente 19 år

Det var selvfølgelig bare kun når jeg fant muligheter og tilbud som gjorde det mulig for meg i det hele tatt å delta på aktiviteter. For eksempel når det gjelder betaling av kontingent og innkjøp av treningsutstyr. Hvis ikke mottakene eller andre organisasjoner tok seg av disse kostnadene, hadde jeg ikke hatt mulighet til å delta.
– Jente 19 år

Flere savnet møteplasser for barn og unge:

Jeg savner ungdomsklubber for de mellom 14 og 18 år. En fast fritidsklubb hadde vært fint.
– Gutt 18 år

Vi skulle hatt en internasjonal ungdomsklubb hvor man kan lære av hverandre.
– Gutt 21 år

Ungdommer bør få tilgang til flere fritidsaktiviteter, felles med norske ungdom.
– Gutt 18 år

Venner er det viktig å ha, så hvis det fantes et sted hvor alle blir kjent med hverandre, er det greit, men ikke store grupper som samler seg på en gang.
– Jente 19 år

Flere ønsket seg felles aktiviteter på skolen (både i og etter skoletid) for å få mulighet til å bli kjent med flere på skolen utenfor klassen, men noen påpekte også at da er det viktig at voksne er tilgjengelige og oppmerksomme, så ingen barn og unge blir ekskludert i aktivitetene.

Det er mye som er bra med å være færre i klasserommet og få sjansen til å gjøre mer bli kjent-aktiviteter, men det kan også være en mulighet for ekskludering. Det er veldig viktig, som jeg selv har opplevd, at de som utfører aktiviteten, er veldig godt kjent med hvordan barn og unge er med hverandre. En kan lett overse at et barn blir utestengt fra en gruppe, fordi det er vanskelig å bli oppmerksom på når man leder en aktivitet. For meg har jeg fått gode opplevelser av en slik ordning når det er mange voksne som er tilgjengelige, og som har erfaring med barn og unge.
– Jente 19 år

Fellesaktiviteter kan føre til at man bli bedre kjent.
– Gutt 21 år

Fellesaktiviteter på skolen er bra. Når man ikke kan språk og ikke kjenner folk så godt, blir man usikker. Dermed er det bra at lærerne velger grupper.
– Jente 19 år

Alle barna og ungdommene vi snakket med, var opptatt av at alle barn og unge skal ha et fritidstilbud. Å være inkludert på fritidsarenaer bidrar til at barn og unge føler tilhørighet og fellesskap, og styrker deres opplevelse av mestring, frihet og glede sammen med andre. Noen steder hadde de få eller ingen tilbud, og flere dro fram at de hang på kjøpesentre og rundt i byen på fritiden. Noen visste ikke om eller hadde ikke fritidsaktiviteter i nærheten som de kunne delta på. Flere av ungdommene måtte også vente i flere måneder før de fikk plass på en fritidsaktivitet. Flere nevnte også at transporttilbudet til barn og unge i kommunene er for dårlig. Mange har ikke foreldre som har mulighet til å kjøre dem til de ulike aktivitetene, og det er vanskelig for dem å komme seg rundt. På en ungdomsskole fortalte de om et busstilbud i kommunen der ungdommene kunne ringe når de ville bli plukket opp. Bussen gikk innenfor et visst tidspunkt som ikke alltid passet med aktivitetene. I tillegg fortalte ungdommene at de ikke alltid hadde penger på mobilen til å kunne ringe, og det var derfor vanskelig å få tak i bussen.

Alder kan også være et problem i fritiden. Ansatte på botiltak for enslige mindreårige som vi har snakket med, forteller at det kan være vanskelig å begynne med for eksempel organisert idrett når man er over 15 år og ikke klarer å følge nivået med de jevnaldrende. I tillegg kan aldersgrenser sette stopper for fritidsaktiviteter for dem som har venner som er yngre enn dem selv, men som selv blir for gamle til å delta på en aktivitet.

Får ikke være med, siden jeg er litt eldre enn de andre.
– Gutt 21 år

Mange av de eldre ungdommene går ofte i klasse med dem som er yngre enn dem selv, men fritidsaktivitetene setter tydelige aldersgrenser istedenfor klassetrinn. Det er dermed få fritidstilbud for dem over 18 år.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM FRITID:

- Vi ønsker oss flere gratis møteplasser for barn og ungdom, for eksempel fritidsklubber der man kan være sammen med andre på samme alder.
- Det må være mulighet for gratis transport til fritidsaktiviteter for dem som trenger det. Noen bor langt unna, har dårlig kollektivtilbud eller har ikke foreldre/foresatte som har mulighet for å kjøre dem.
- Det bør også være fritidsaktiviteter for ungdom over 18 år.

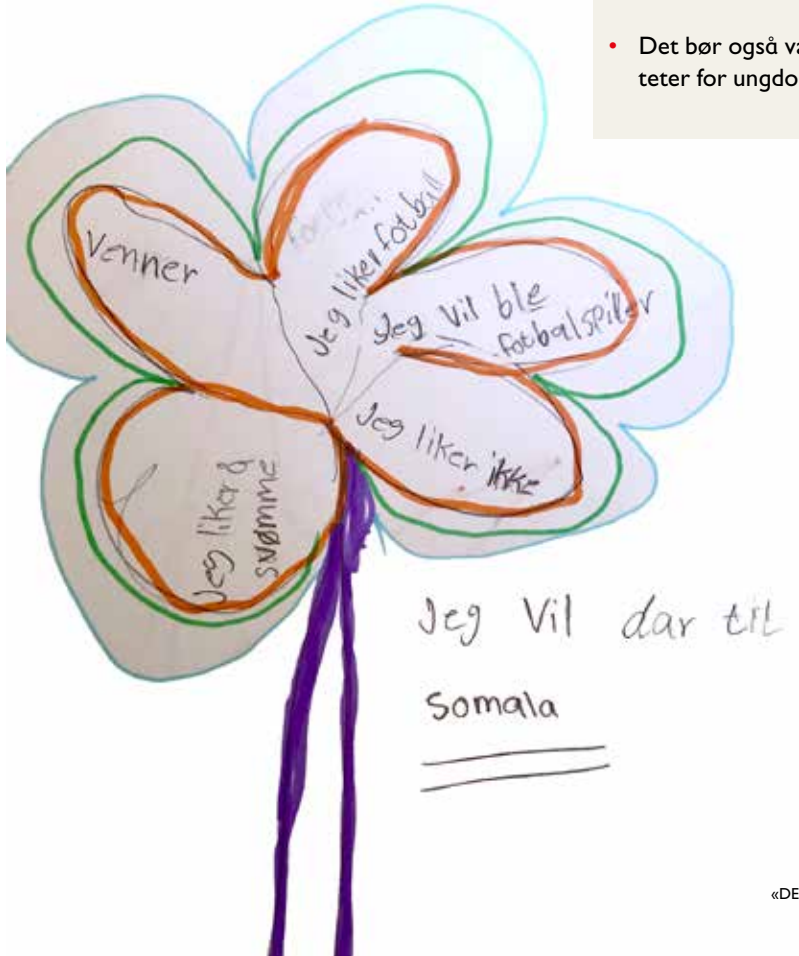

Etter hvert som jeg har blitt bedre kjent med byen, har jeg lært at det finnes uendelig mange ting å gjøre på. Det som var og fremdeles er utfordringen, er at det må mye til for at en med ikke ressurssterke foreldre også kan delta. Det er gjerne høy pris på kontingenten, og ikke minst er det langt fra bostedet, og ikke mange innvandrerfamilier har bil eller råd til å kjøre forbi bompengestasjoner og alt annet.

Og så er det ikke mange som vet om de ulike tilbudene som finnes der ute. Ikke mange klubber tenker på å rekruttere innvandrerjenter ... Jeg husker at ofte måtte jeg selv ta initiativ til å spørre trenere som jeg hadde sett i gymsalen på skolen min, om når og hvor de trente, og om jeg kunne være med. Dette er informasjon som vanligvis foreldrene deler mellom seg, men når foreldrene dine ikke er i stand til å gjøre det på grunn av språkvansker, blir du som ungdom ofte etterlatt til å gjøre alt selv.

Ikke alle ungdommer er i stand til å gjøre alt selv, heller. Det ville kanskje vært til stor hjelp om idrettsklubber investerte i brosjyrer som var tilrettelagt for minoritetsspråklige foreldre. Eller kanskje i nabolag der det er kjennskap til at det er mange barn og unge til stede, at det utføres seminarer eller informasjonskvelder i flere språk om de forskjellige tilbudene barna har når det gjelder fritid og lignende.

– Jente 19 år

VENNER

Vennskap er viktig for barna og ungdommene vi snakket med, men for flere er utfordringen med å få venner også en stor barriere. Mange synes det er spesielt vanskelig å bli kjent med etnisk norske barn og ungdommer, og de opplever at de etnisk norske hovedsakelig er sammen med andre etnisk norske. Flere nevnte også at jo eldre man er, jo vanskeligere er det å flytte og bli kjent med andre i det nye landet.

Det er vanskelig å bli kjent med nordmenn.
– Gutt 17 år

Det er veldig vanskelig å bli kjent med folk fordi det er ikke alle ungdommer i Norge som er åpne for andre kulturer.
– Jente 19 år

Norske venner kjenner hverandre fra barnehagen, da kjenner de hverandre til de er voksne. Vi er nye, og da tar det litt lengre tid. Men vi som ikke kjente hverandre før vi kom hit til Norge, vi er som brødre nå. Det har litt med kultur å gjøre. Norske gutter liker mest andre norske gutter. De liker å gjøre det samme.
– Gutt 19 år

Det er lettere å komme i 1. klasse eller 2. klasse, for da får man venner fort. Vanskeligere når man kommer når man er eldre. Det kan være at de ikke forstår oppførselen din eller tror at du har en dårlig oppførsel. Men når man blir kjent, kan det bli bedre. Det er viktig at andre snakker med deg.
– Gutt 12 år

Jeg opplever ikke at nordmenn tar initiativ til å bli kjent med meg. Det er ofte sånn at det er du som må vise initiativ for å bli kjent med dem. Det er også ofte at det skjer på fritidsklubber, med like fritidsinteresser blir man gjerne bedre kjent. Ellers er det kanskje det at man er selvsikker og åpen, som hjelper når man vil bli kjent med nordmenn.
– Jente 19 år

Studier viser til at i de største byene blir innvandrere bosatt i samme områder og derfor mindre integrert blant jevnaldrende nordmenn, og de befinner seg ofte i segregerte bomiljøer (Frøyland & Gjerustad, 2012). Barna og ungdommene vi snakket med, trakk spesielt fram kultur, språk og alder som barrierer for å bli kjent med jevnaldrende etnisk norske.

Det er vanskelig å bli kjent med nordmenn på skolen.
– Gutt 18 år

Jeg opplever at andre ungdommer ser på oss med et rart blikk.
– Jente 14 år

Noen, men ikke alle, tar initiativ til å bli kjent med meg. Ikke alle er interessert i utlendinger.
– Gutt 21 år

Venner er en viktig del av livet for barna og ungdommene vi har snakket med. Flere har gode venner, men opplever

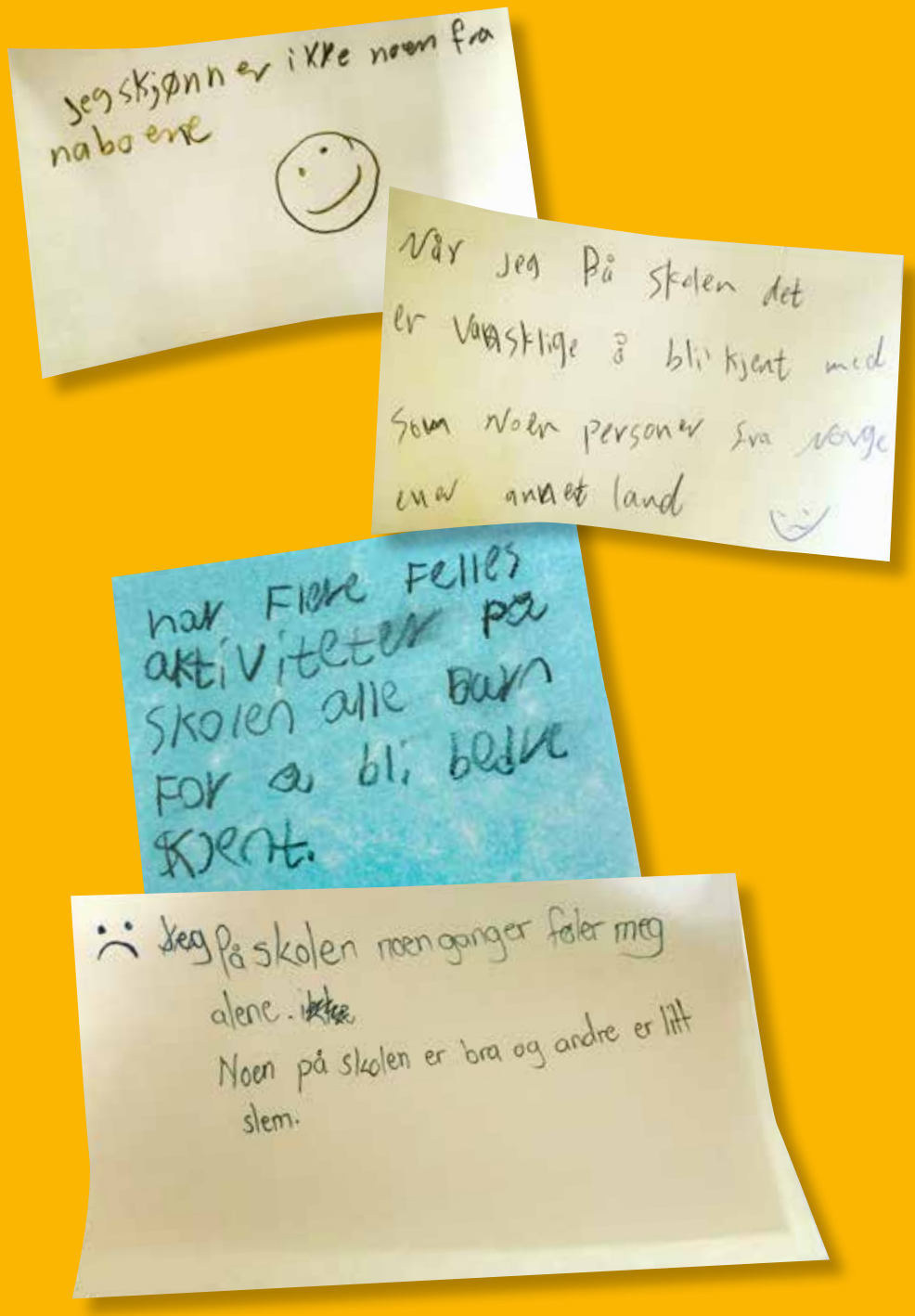

likevel at det er vanskelig å få seg nye venner i Norge, og de henger mest sammen med andre barn og unge som også har en innvandrerbakgrunn. Noen av de yngre barna opplever å bli mobbet og stengt utenfor på skolen, og flere nevner at de kan føle seg mye ensom.

Man kan bli kjent hvis man vil. Kanskje det er litt vanskelig. Det er litt vanskelig med noen fordi man er forskjellige.
– Gutt 19 år

Vi må bli mer som dem. Kultur kommer i midten. Det gjør at det er litt vanskelig å bli kjent med dem. Det er noe de gjør, som ikke vi gjør. Alle er det samme, vi har alle bein og armer, men vi gjør ting annerledes.
– Gutt 18 år

Noen ungdommer passer på og snakker med oss så vi ikke skal føle oss utenfor, men det er også mange som ikke snakker med oss.
– Jente 15 år

Vi har alle norske venner, men blir ikke så fort bestevenner. Det tar tid å bli godt kjent.
– Gutt 19 år

Flere av guttene vi snakket med, opplever at det er lettere å bli kjent med norske jenter enn norske gutter.

Lettere å bli kjent med norske jenter enn norske gutter. De er liksom litt snillere.
– Gutt 18 år

Det er enklere å bli kjent med jenter.
– Gutt 17 år

Jeg har mange guttevenner også, ikke så mange faste, men sånn hei, hvordan går det.

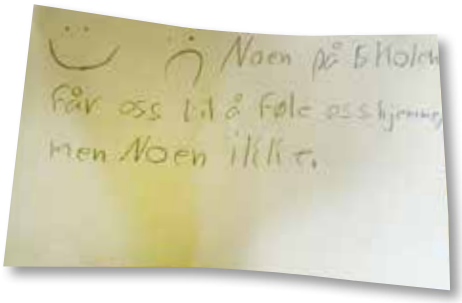

Men har tre faste venner som jeg har møtt gjennom praksis.
– Gutt 18 år

Noen fortalte at selv om de kan være sammen med norske venner på skolen, er det annerledes i fritiden.

Vi var venner da vi var sammen, da vi var på skolen. Men når jeg ser dem på veien en dag, så sier dem bare hei og går videre.
– Gutt 18 år

Noen ganger er det litt vanskelig å bli kjent med andre. Lett når de er på jobb, eller når man selv er på jobb.
– Gutt 18 år

Når de blir fulle, snakker de mer, de blir mer sosiale.
– Gutt 19 år

Det er bra at jeg fikk nye venner på skolen, dårlig at jeg ikke får henge med dem på fritiden. De er bare venner på skolen, men ikke til vanlig.
– Gutt 21 år

Mange av ungdommene synes det er vanskelig å bli kjent med norske ungdommer. Selv om de gjerne snakker og

jobber sammen på skolen, er det stor forskjell når de møter hverandre i friminuttene eller i fritiden. Da sier de så vidt hei til hverandre på gaten. Ungdommene fortalte at nordmenn kan virke reserverte og lite åpne, og det gjør det ekstra vanskelig å bli kjent med dem. Flere av dem vi snakket med, tror kulturforskjeller og språk kommer i veien. Mange påpekte også at det kan være vanskelig å bli kjent med dem når de har kjent hverandre hele livet, mens ungdommene vi har snakket med, begynner i klasse med dem først på ungdomskolen eller videregående og er også kanskje noen år eldre enn dem.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM VENNER:

- Det bør være flere fellesaktiviteter på skolen for at en skal kunne bli kjent med andre elever enn bare dem i klassen. Ulike aktiviteter som fotball, håndball, dansing og karaoke, der vi kan være på lag og i grupper på tvers av klasser.
- Vi ønsker flere møteplasser for alle på fritiden der vi kan møte andre barn og unge.

PSYKISK HELSE

Mange barn og unge som er asylsøkere eller flyktninger i Norge, har opplevd ekstreme påkjenninger og tap. Tradisjonelt er det foreldrene og storfamilien som beskytter og hjelper barna i slike situasjoner. Når barn blir flyktninger, mister de mye av sitt naturlige sosiale nettverk og får dermed reduserte muligheter til støtte og omsorg. På grunn av egne psykiske eller fysiske problemer, språk- og kulturforskjeller vil en del foreldre ha vanskeligheter med å dekke barnas behov for støtte og trygghet. Krig og flukt har store konsekvenser for menneskers liv og helse, og det finnes etter hvert mye kunnskap om flyktningbarns situasjon og behov. Likevel er det mange, også i Norge, som ikke får den hjelpen de trenger, og det er stor variasjon mellom de ulike kommunene med hensyn til hvilke tilbud som finnes (Dybdahl, Christie & Eid, 2006).

I NTNUs kunnskapsoppsummering (2018) om enslige mindreårige peker de på at det er stor forekomst av psykiske helseproblemer blant enslige mindreårige, og flere studier viser til en overrepresentasjon av posttraumatiske stresslidelser (PTSD), depresjon og angst blant flyktninger generelt og i denne gruppen spesielt. Nyere forskning fra Universitetet i Oslo og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har vist at én av fire enslige mindreårige flyktninger, selv etter mange år i Norge, sliter psykisk (2019). Dette bunner i at veldig få av dem har norske venner, og at de har et lite sosialt nettverk.

En rapport fra Nasjonalt folkehelseinstitutt (2011) viser imidlertid at mestring av stress og psykiske plager ikke nødvendigvis går på bekostning av positiv tilpasning og integrering, men bekymringer preger hverdagen. Dette gjelder også for flere av ungdommene vi snakket med.

Ting tar tid. Vi må først lande i dette landet. Jeg trives godt, men det er ikke lenge siden jeg kom hit. Etter flere år med vonde opplevelser og lang ventetid for oppholdstillatelse har jeg ikke landet enda for å få tryggheten og føle meg hjemme. Familie betyr veldig mye, når familie bor langt unna, er det vanskelig. Er kanskje enklere for de som kommer sammen med familie, enn oss enslige mindreårige.
– Gutt 17 år

Føler trygghet og glede over å ha kommet til Norge, men kan også føle meg ensom og trist. Kjenner på savn etter familie.
– Gutt 18 år

Det er bra at vi kom til et så fint land som Norge, men det var vanskelig å forlate alt og komme til et sted som vi ikke visste noen ting om, og jeg følte meg veldig utrygg.
– Jente 19 år

Det kan være tungt. Da vi var i hjemlandet, hadde jeg en tung jobb og andre problemer,

her har vi ikke de samme problemene, men familiene har de problemene som vi hadde tidligere. Da føles det tungt. Du slipper problemene, men familiene har tatt over problemene.
– Gutt 19 år

Det er vanskelig at andre ikke forstår deg.
– Gutt 17 år

Det er vanskelig med språk, vanskelig å få kontakt med norsk folk og vanskelig med kulden.
– Gutt 20 år

Barna og ungdommene trakk fram at de savner familie og hjemlandet, og at de til tider kan føle seg ensomme og triste. Dette gjelder både barna som kom med familie til Norge, og dem som kom uten.

God følelse fordi det er et bedre liv. Vond følelse fordi jeg savner familien min. Jeg savner moren min. Man føler seg ofte litt ensom. Det er lett å føle seg ensom. Jeg føler det ganske ofte. Den kommer uansett, alle får den, den kommer automatisk.
– Gutt 18 år

Vært i mange land før vi kom til Norge. Det er vanskelig å flytte så mye.
– Jente 14 år

God følelse når vi kom til Norge, og vi føler oss bedre hver dag, men føler også savn til hjemlandet.
– Gutt 14 år

Ungdom bør få hjelp til å få motivasjon til å lage gode dager for seg selv og tenke positivt.
– Gutt 18 år

Ungdom sliter med å stole på andre ungdommer, og flere har lav selvtillit. Folk fra Afghanistan er veldig forskjellige, noen er veldig positive og andre negative. Det gjør det vanskelig.
– Gutt 18 år

Det har vært bra å komme til Norge. Eneste jeg har tenkt på, er å komme til et trygt sted, ikke tenkt på å ha et veldig fint rom eller noe annet. Jeg trenger bare fred og frihet.
– Gutt 19 år

I den nye rapporten «Hvert år må jeg søke på nytt» fra NOAS og Redd Barna (2020) vises det til at enslige mindreårige med begrensede tillatelser opplever at oppholdstillatelsen de har fått, i stor grad påvirker deres psykososiale helse negativt. Dette var noe flere av ungdommene vi snakket med, også trakk fram.

Jeg venter fortsatt på opphold, det er mye stress i Norge, og jeg savner familie.
– Gutt 19 år

Jeg har mange tanker om økonomi, savn og føler meg ensom. Jeg er redd for å besøke hjemlandet om jeg ikke får opphold i Norge. Og så tenker jeg mye på å lære språk og at det er vanskelig å få jobb.
– Gutt 19 år

Ungdommene forstår fornyelsen av tillatelsen sin som usikker, og grunnleggende utrygghet går utover søvn, konsentrasjon på skolen og fremtidsplaner og forårsaker potensielt skadelig stress (Hvert år må jeg søke på nytt, 2020).

Barna og ungdommene snakker mye om savn etter familien og ensomhet. Spesielt blant de enslige mindreårige er familien noe de tenker mye på, og tanken på at de har det vanskelig i hjemlandet, tynger ungdommene. I tillegg føler de seg mye alene og kan føle seg ensomme til tider. Det er vanskelig å bli kjent med og få kontakt med nordmenn, noe som trolig forsterker ensomheten. De er også veldig takknemlige for at de har fått komme til Norge, og for at de kan leve i et fredfullt land, men vanskelige tanker og savn preger ofte dagene deres. Bekymringer for økonomi, språk og fremtid er også et tema som går igjen. Uten vennskap og sosiale nettverk mangler ungdommene emosjonell og praktisk støtte til å kunne håndtere ensomhet i hverdagen, stress og sosiale situasjoner. Når dette kommer i tillegg til traumer fra tidligere flukt, blir belastningen stor, og ungdommene kan sitte med en følelse av at ingen bryr seg om dem. Overgangen fra å bo på asylmottak til bosetting i en kommune er en viktig fase i enslige mindreåriges liv, og en fase som krever innsats på mange

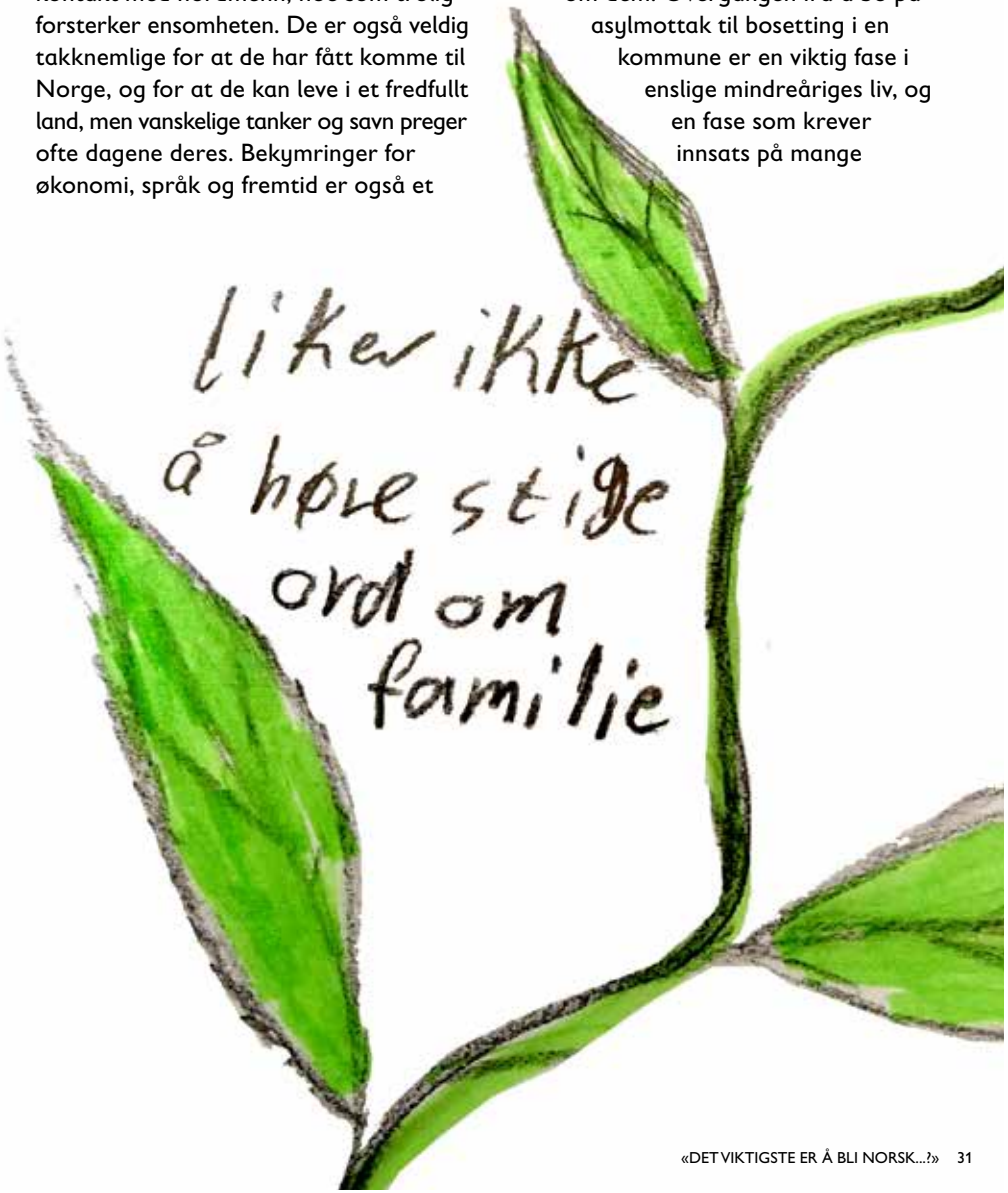

områder. Samtidig står kommunene fritt til å velge hvilke bo- og omsorgstilbud de vil tilby enslige mindreårige, og kvaliteten på tilbudene avhenger av både tilgjengelig tiltaksvifte og kommunens tjenestetilbud innenfor skole, helse og fritid (2018).

Det tar tid å føle seg hjemme i Norge, jeg er fra Afghanistan og har bodd i Iran og ikke hatt noen rettigheter der. Hadde ikke lov til å gå på skole. Har heller ikke hatt trygghet og frihet. I Norge har alt falt på plass, men jeg mangler familien. Alt har blitt bedre, men savner familien.
– Gutt 19 år

Barna som har kommet med familie, snakket også mye om savn etter hjemlandet og storfamilien. For dem er familien som er sammen med dem i Norge, veldig viktig for dem. De har i større grad et nettverk rundt seg. Dette kom også fram i samtalene der de ikke hadde like store bekymringer rundt fremtid og økonomi, men flere bekymringer knyttet til venner, det å bli holdt utenfor og mobbing.

Jeg tenker på familien i andre land.
– Gutt 10 år

Jeg savner hjemlandet, maten, familien, slektninger, språk, kulturen og lekene.
– Jente 14 år

Savner hjemme veldig mye.
– Jente 14 år

Til tross for flere bekymringer, traumer og savn etter hjemlandet er barna og ungdommene vi snakket med, opptatt av å få seg venner, en utdanning, lære seg norsk og skaffe seg en jobb. De ønsker å bidra i samfunnet og delta på fritidsarenaen.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM PSYKISK HELSE:

- Vi ønsker mer informasjon på skolen om ulike helsetilbud for oss som har flyktet til et nytt land, og hvem vi kan snakke med.
- Alle barn som kommer til Norge uten familien sin, bør få oppfølging og økonomisk og praktisk støtte fra tiltak og kommune fram til de er 24 år, uavhengig av hvor de bor. Dette kan hjelpe oss med å ha mindre bekymringer om fremtiden.

KULTURFORSTÅELSE OG FORDOMMER

Ungdommene var veldig opptatt av at kulturforståelse bør gå begge veier. De er selv opptatt av å lære og tilpasse seg norsk kultur, men savner mer forståelse for deres kultur hos nordmenn. Et konkret eksempel på dette er faget KRLE. Ungdommene opplever at det i dag fokuseres mer på kristendom og jødedom i dette faget. Barn og ungdom vi snakket med, ønsket mer opplæring i kultur og andre religioner på skolen for å få større forståelse for flere kulturer, og trakk fram KRLE som et fag hvor dette kan prioriteres inn.

Vi trenger mer opplæring i forskjellige kulturer og religioner, de trenger å forstå oss bedre.
– Jente 14 år

Nordmenn kan ikke så mye om vår kultur, de forstår oss ikke like mye som vi forstår hverandre.
– Jente 14 år

Nordmenn må forstå vår bakgrunn.
– Gutt 19 år

Vi må lære å forstå hverandre bedre.
– Jente 14 år

Det er vanskelig å passe inn, ingen forstår deg. Andre inkluderer deg ikke fordi du er annerledes. De burde lære litt om andre kulturer, utlendinger trives best med hverandre, for vi forstår hverandre best!
– Gutt 15 år

I FHIs rapport (2011) kommer det fram at enslige mindreårige etter bosetting opplever at etniske nordmenn har vanskelig for å godta at en person med en annen hudfarge enn dem selv faktisk kan være norsk. Både denne ungdomsgruppen og andre barn og unge med innvandrerbakgrunn opplever å bli møtt med mistro og ukvemsord når de sier de er norske.

Ungdommer må bli kjent med norsk kultur. Vi må få kurs om norske regler.
– Gutt 21 år

Nordmenn må bli flinkere til å inkludere oss og være åpne.
– Gutt 18 år

Det at andre vet litt om kulturen din, kan gjøre at du føler deg mer hjemme. England, for eksempel, er et åpent land der de forstår.
– Jente 15 år

For eksempel i bursdag så tar de ikke hensyn til mat og at noen ikke kan spise visse ting (pga. religion og kultur).
– Gutt 15 år

Det er vanskelig at andre ikke forstår deg.
– Jente 15 år

Flere av ungdommene har opplevd rasisme og fordommer rettet mot dem pga. deres bakgrunn. De får også med seg tilspissede debatter i mediene, og holdninger hos enkelte voksne og foreldre som forsterker opplevelsen av rasisme i samfunnet og en «vi og dem»-holdning. Dette har også ført til at flere føler seg utrygge i Norge og føler at de ikke hører til i fellesskapet. Under samlingen på en skole nevnte også noen av ungdommene at de opplever at politiet har fordommer og behandler dem på en annen måte enn de ville gjort mot norske ungdommer.

Jeg hadde det spesielt vanskelig da jeg først begynte på vanlig norsk barneskole, da jeg ble ferdig med norskkurs. Jeg ble utsatt for mye mobbing og rasisme fra både lærere og elever. Jeg opplevde at mange ikke forsto meg, og de tok seg heller ikke tid til å gjøre det.
– Jente 19 år

Foreldre til elever på skolen som protesterer mot innvandrere og islam, det gjør oss redde.
– Jente 15 år

Det er mange fordommer mot utlendinger.
– Jente 15 år

Mange tror at arabere som kommer til Norge, er terrorister.
– Gutt 15 år

Det er så mye negative nyheter om innvandrere. Det er ingen nyheter om hvordan innvandrere bidrar positivt og hjelper andre.
– Gutt 15 år

På skolen er det litt rasisme. Man føler seg både hjemme og ikke hjemme. Hjemme føler jeg på trygghet.
– Gutt 15 år

Ifølge en rapport fra Antirasistisk Senter: «*Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun*» (2018) er skolen en av samfunnsarenaene hvor ungdommene i størst grad melder fra om opplevelser med rasisme. Det meldes aller mest fra om i barne- og ungdomsskolen, men også på videregående og i fritiden og på sosiale medier. Andelen ungdom der en eller begge foreldre er født i et annet land enn Norge, som rapporterer å ha opplevd rasisme, diskriminering eller urettferdig behandling regelmessig (2–3 ganger i måneden), er høyest i ungdomsskolen, hele 25,6 %. I tillegg er det nokså gjennomgående tilbakemeldinger fra dem som har opplevd rasisme, diskriminering eller urettferdig behandling om at skolene ofte synes å ha fulgt disse sakene dårlig opp. Ifølge rapporten er mange lærere usikre på hvordan de skal håndtere urettferdig behandling og rasisme, eller de forstår ikke helt alvoret.

Manglende kulturforståelse oppleves som en barriere i integreringen for barn og ungdom. Ungdommene vi har snakket med, ønsker å lære, forstå og tilpasse seg norsk kultur, men opplever at nordmenn ikke er like interessert i deres kultur. Flere trakk fram at nordmenn ikke alltid er like oppmerksomme på deres bakgrunn, og at de ikke alltid tar hensyn til for eksempel religion og kultur. De føler at innvandrere forstår hverandre best, og at de kan være mer seg selv sammen med andre som har lignende bakgrunn. De tror at norske ungdommer kan oppfatte dem som mye mer høylytte og voldsomme. Mange opplever også at nordmenn ikke har forståelse for hvordan det er å komme fra et land som ikke er trygt, og hva barna og ungdommene tidligere har opplevd i krig og på flukt. Dette kan være utfordrende i hverdagen.

Det er mange snille i XX kommune som er åpne og ønsker oss velkommen. I Oslo er det flere innvandrere, og man føler seg hjemme sånn sett, men i XX er det mindre kriminalitet.
– Jente 14 år

De forstår ikke hvordan det er å komme fra et land som ikke er trygt.
– Gutt 15 år

Jeg får mange spørsmål om hijab, om hvorfor jeg bruker det, og om jeg er tvunget til det, men det er et fritt valg. Jeg bryr meg ikke om å få spørsmål om det, men noen blir såret og tar det inn over seg.
– Jente 14 år

Synes voksne bør lære mer om andre kulturer og vise mer åpenhet og respekt. Får mye kontakt med mennesker, men ser at andre ungdommer sliter med å få kontakt. Hadde vært bedre om vi forsto hverandre.
– Gutt 18 år

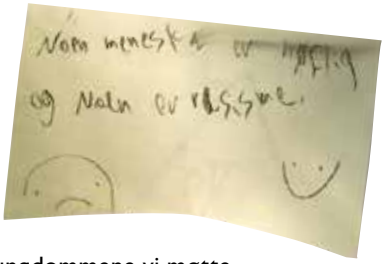

Flere av ungdommene vi møtte, fortalte at de har opplevd diskriminering, rasisme, fordommer, og at enkelte voksne har en holdning om at ungdom som har flyktet til Norge, ikke har muligheter for en like god fremtid som dem som er født og oppvokst i Norge. Flere ga også uttrykk for at de opplever rasistiske holdninger hos foreldre til andre elever på skolen, og at dette gjør dem utrygge og redde. Det var tydelig under samlingene at barna og ungdommene var preget av hva andre barn, voksne og samfunnet mener og tenker om dem. Hvordan de selv opplever sin hverdag og tilhørighet, påvirkes av holdninger, handlinger og forståelsen de mottar.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM KULTURFORSTÅELSE OG FORDOMMER:

- Vi ønsker at det læres mer om ulike kulturer på skolen, og at flere religioner får større plass i faget KRLE, slik at andre elever kan forstå mer av vår bakgrunn og kultur.
- Lærere og andre voksne som jobber med barn og unge, bør ha mer kunnskap om rasisme og hvordan man kan snakke om dette og jobbe mot det.

ØKONOMI/JOBB

De eldste ungdommene, spesielt de som har kommet til Norge uten familie, trakk fram økonomi og jobb som et tema som opptar dem mye. Mange opplever at det er vanskelig å få jobberfaring, og at de gjerne skulle hatt mer opplæring i hvordan det norske arbeidslivet fungerer. Det er stor forskjell fra kommune til kommune på hvor lenge de har rett på oppfølging fra kommunen og barnevernet som enslige mindreårige. Noen steder er det slutt på oppfølging, økonomisk og praktisk støtte fra de har fylt 18 år, noen steder når de er ferdig med videregående utdanning, og andre kommuner kan følge dem helt til fylte 24 år. Dette er valg kommunene eller bydelene gjør selv. Dette medfører store usikkerhetsmomenter i ungdommenes liv og bekymringer med hensyn til hvordan de skal klare seg alene (Institutt for Samfunnsforskning, 2020).

Flere av barna og ungdommene som har kommet hit med familie, fortalte om dårlig økonomi der foreldrene ennå ikke hadde fått jobb, og at familien mottok trygd og tilskudd fra kommunen. Det er ofte dyrt å bo, og i tillegg er det en stor familie som skal forsørges.

Det er vanskelig å få jobb. Etter praksis sier de at de skal ringe hvis de trenger hjelp, men så hører jeg aldri noe.
– Gutt 18 år

Ungdommer bør få mer forklaring fra arbeidslivet.
– Gutt 21 år

Jeg vil se mer handling på vegne av innvandrere. Det må opprettes nye arbeidsplasser tilrettelagt for ressurssterke minoritetsspråklige mennesker. Arbeidsgivere må også bli oppmuntret til å satse mer på å ansette innvandrere. Staten må gi dem et insentiv til å kunne gjøre det.
– Jente 19 år

Det er store forskjeller fra kommune til kommune. Noen steder søker ungdommene flere jobber og får avslag på avslag eller ikke svar i det hele tatt, andre har fått jobb relativt raskt etter at de ble bosatt.

Fikk jobb etter 8 måneder. Først fikk jeg jobb på pizzarestaurant. Var kjedelig ellers, kjente ikke folk. En sommerferie fikk jeg skrevet en søknad, gikk bort med den til ulike steder. Fikk jobb, 70 kroner i timen. Jeg sa greit.
– Gutt 18 år

Politikere må lage flere muligheter for å få jobb.
– Gutt 21 år

Det er lett å jobbe her. Vanskeligere å få jobb i hjemlandet.
– Gutt 19 år

Jeg tenker mye på økonomi. Det er vanskelig å få jobb.
– Gutt 18 år

Flere av barna som er bosatt sammen med familien snakket om at familiene har dårlig økonomi, og at penger stopper dem i å være sammen på aktiviteter med andre.

Alle barn skulle fått ukelønn slik at vi kan få penger til å være med på ting. Ikke alle barn får ukelønn, og de som ikke får det, blir utelatt. Da kan man ikke kjøpe noe på Macern eller være med på kino.
– Gutt 12 år

Det må koste mindre å kjøpe hus i Norge.
– Gutt 11 år

I Norge kjøper folk masse nye ting, mens i andre land kan de ikke det. Der har de kanskje ikke mat neste dagen. Nordmenn forstår ikke det.
– Jente 15 år

Noen av barna og ungdommene fortalte om dårlig råd i familien, og mat og husholdningsprodukter ble ofte prioritert over alt annet. Dette gikk utover utstyr til fritidsaktiviteter, leker, klær og reiser.

Siden vår familie er ganske stor, har vi aldri hatt råd til noen reiser. Det er rett og slett altfor dyrt med flyreiser eller bussreiser på en såpass stor familie, spesielt når begge foreldrene mine er arbeidsløse. Faren min har vært mye på arbeidsopplæring, men han ender alltid opp med å ikke få jobben. Av den grunn har vi i løpet av vår tiårs bosettelse i Norge aldri opplevd å ha en stabil inntektskilde. Vi lever alltid fra «paycheck to paycheck». Jeg håper selvfølgelig å kunne «break the circle» og få meg fast ansettelse på en jobb som jeg liker, slik at jeg kan leve mer komfortabelt. Ellers har det alltid vært en mangel når det gjelder penger i løpet av min oppvekst.
– Jente 19 år

Det er masse forventninger til de som er i Norge, fordi folk i Afrika tror at alle i Norge tjener 1 million i uken. Men det er jo også fattige i Norge.
– Gutt 14 år

Levekårsundersøkelsen fra 2016 viser at «innvandrere har dårligere levekår enn befolkningen sett under ett, på områder som økonomi, sosial kontakt, bolig og helse». Videre står det at «barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i husholdninger med vedvarende lavinntekt. I 2016 hørte nærmere 37 % av barn med innvandrerbakgrunn til hushold med vedvarende lavinntekt, mot i overkant av 5 % av barn uten innvandrerbakgrunn».

Økonomi fører til store bekymringer hos barna og ungdommene. Flere ga uttrykk for at det stoppet dem i å delta på aktiviteter sammen med andre, og de eldre ungdommene opplevde hverdagen utrygg uten jobb. Spesielt ungdommene som har kommet som enslige mindreårige til Norge, har mye stresstanker rundt økonomi. Flere ønsker å tjene penger for å kunne leve i Norge, men også for å kunne hjelpe familien i hjemlandet. Flere opplever at det er vanskelig å få jobb, og opplever flere avslag. Selv om de har vært i praksis på ulike plasser over korte perioder og har skaffet seg arbeidserfaring på denne måten, er det vanskelig å komme seg inn på arbeidsmarkedet.

Ungdommene vi snakket med som hadde jobb, syntes det var fint å kunne jobbe og tjene sine egne penger og i tillegg føle at de bidro i samfunnet. På jobben opplever de også at det er lettere å bli kjent med nye mennesker.

De yngre barna hadde ønsker om egne økonomiske ordninger øremerket ukelønn og penger til aktiviteter for barn der familien ikke har økonomi til å kunne betale for dette. Mange har ikke mulighet til å gjøre ting som å gå på kino, bowling osv. sammen med vennene sine, fordi familiene ikke har råd.

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE OM ØKONOMI OG JOBB:

- Vi trenger en økonomisk støtte-ordning med øremerkede midler for fritidsaktiviteter for barn og unge som ikke har råd til å betale årskontingent og andre utgifter som kommer med fritids-aktiviteter.
- Vi ønsker mer informasjon om økonomiske støtteordninger for å betale utgifter. Utlånssentraler må gjøres tilgjengelig på relevante språk.
- Vi ønsker at politikere tilrette-legger for flere praksisplasser og jobber for ungdom. Flere bedrifter må ta en større del av ansvaret for å ansette ungdommer og oss med innvandrerbakgrunn.
- Vi må få god opplæring og veiledning i arbeidet vi skal utføre på både praksiskplasser og i jobber.

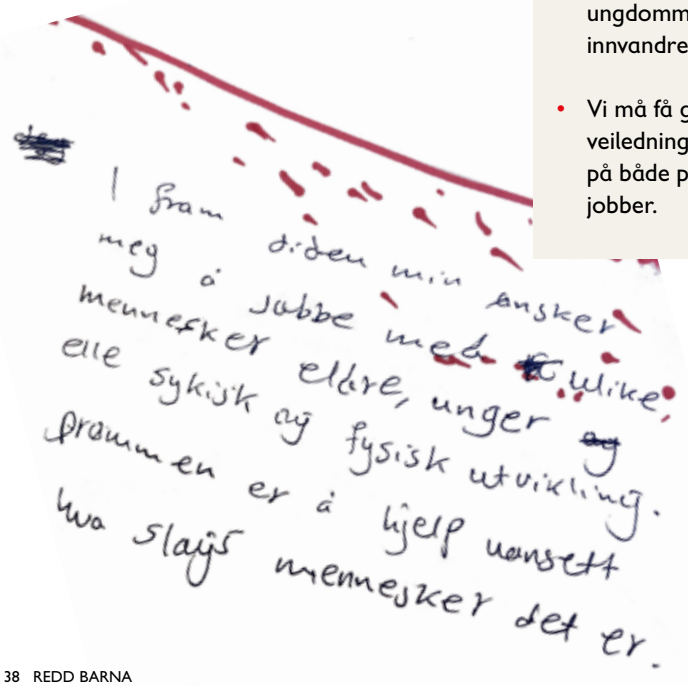

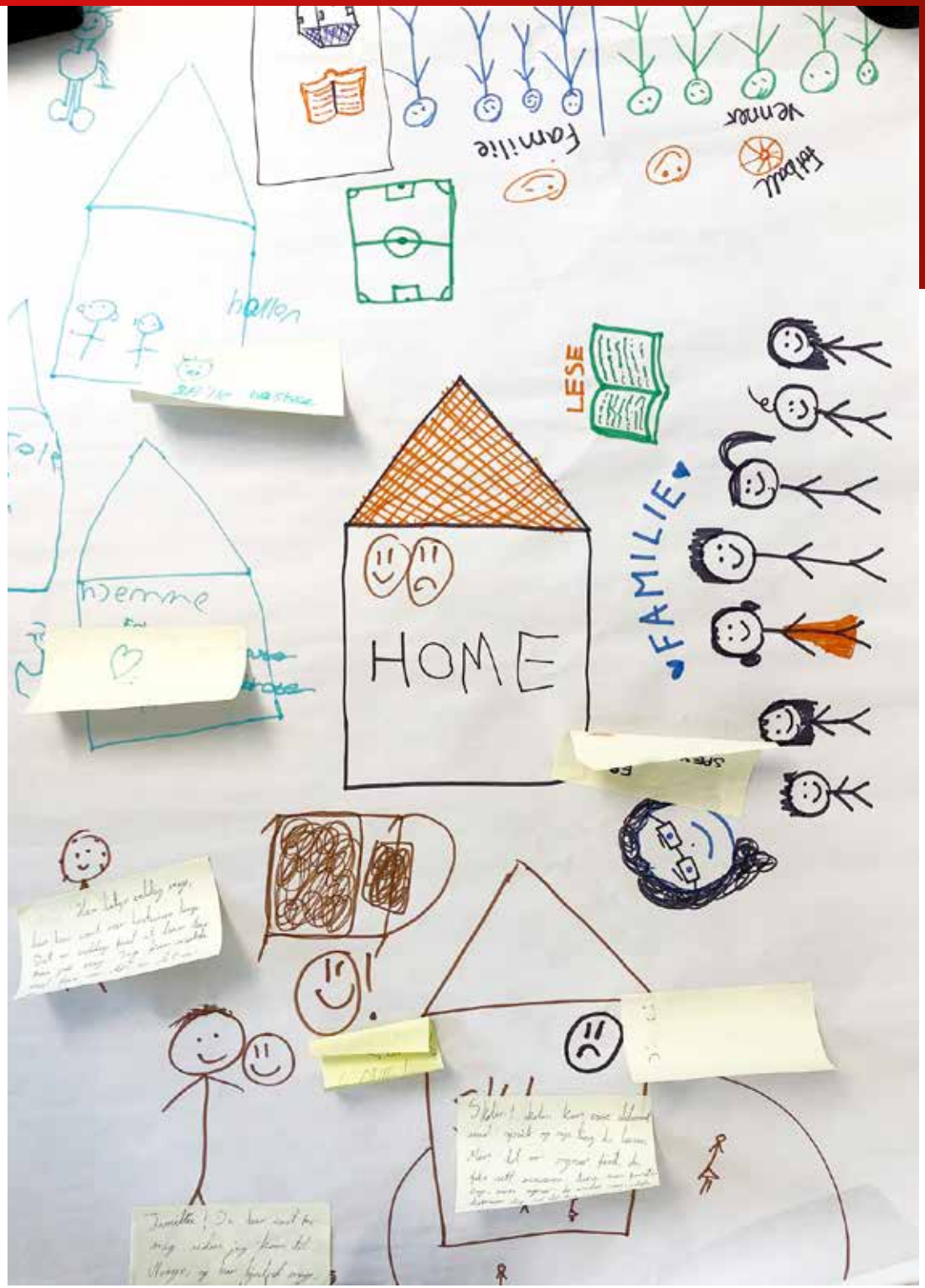

RÅD FRA BARNA OG UNGDOMMENE

Barna og ungdommene vi har snakket med, delte flere ulike tanker og meninger om sine erfaringer med bosettingsfasen i Norge. Temaene i rapporten har vært gjentatte samtaleemner på både samlingene og i svarene på spørreskjemaene. I arbeidet med rapporten kom det tydelig fram hvilke temaer som skilte seg ut som særlig viktige for barna og ungdommene. Sammen har de også kommet med ulike råd innenfor syv selvvalgte konkrete temaer for hvordan man kan gjøre integreringsarbeidet best mulig for barn og unge i Norge, som er presentert etter hvert kapittel i rapporten. Noen av ungdommene har også bidratt i prioriteringen av rådene. Nedenfor er rådene samlet.

Det er viktig å understreke at dette er barna og ungdommenes egne tanker og meninger. Rådene og anbefalingene er basert på deres erfaringer og deres opplevelse av bosettingsfasen og integreringsarbeidet i Norge.

Overordnet råd fra barna og ungdommene om integrering: Integrering går begge veier. Det er en toveisprosess der både majoritetssamfunnet og minoritetsbefolkningen bidrar. Det dreier seg om mye mer enn å lære språket. Det dreier seg også om vennskap, om å føle seg trygg, kulturutveksling og inkludering på skolen og i fritiden.

1. SPRÅK

- Vi ønsker mulighet for å kunne begynne i klasse sammen med norske elever tidligere i skoleløpet for å få brukt norsk mer i hverdagen. I innføringsklassene snakker vi lite norsk med hverandre.
- Lærere må ha større forståelse for at vi er dårligere i norsk enn resten av klassen, og ta hensyn til dette.

2. SKOLE

- Lærere må ha mer kunnskap og større forståelse for oss som har flyktet til Norge og blitt bosatt her.
- Hvordan vi blir fulgt opp på skolen og i klassen, skal være likt for alle og uavhengig av hvilke lærere vi har, og hvilken skole vi går på.
- Elever som har behov for mer leksehjelp, må få tilbud om dette flere ganger i uken, da ikke alle har foreldre eller foresatte som kan hjelpe til med dette.

3. FRITID

- Vi ønsker oss flere gratis møteplasser for barn og ungdom, for eksempel fritidsklubber der man kan være sammen med andre på samme alder.
- Det må være mulighet for gratis transport til fritidsaktiviteter for dem som trenger det. Noen bor langt unna, har dårlig kollektivtilbud eller har ikke foreldre/foresatte som har mulighet for å kjøre dem.
- Det bør også være fritidsaktiviteter for ungdom over 18 år.

4. VENNER

- Det bør være flere felles aktiviteter på skolen slik at man kan bli kjent med andre elever enn bare dem i klassen. Ulike aktiviteter som fotball, håndball, dans og karaoke der vi kan være på lag og i grupper på tvers av klasser.
- Vi ønsker flere møteplasser for alle på fritiden der vi kan møte andre barn og unge.

5. PSYKISK HELSE

- Vi ønsker mer informasjon på skolen om ulike helsetilbud for oss som har flyktet til et nytt land, og hvem vi kan snakke med.
- Alle barn som kommer til Norge uten familien sin, bør få oppfølging og økonomisk og praktisk støtte fra tiltak og kommune fram til de er 24 år, uavhengig av hvor de bor. Dette kan hjelpe oss med å ha mindre bekymringer om fremtiden.

6. KULTURFORSTÅELSE OG FORDOMMER

- Vi ønsker at det læres mer om ulike kulturer på skolen, og at flere religioner får større plass i faget KRLE, slik at andre elever kan forstå mer av vår bakgrunn og kultur.
- Lærere og andre voksne som jobber med barn og unge, bør ha mer kunnskap om rasisme og hvordan man kan snakke om dette og jobbe mot det.

7. ØKONOMI/JOBB

- Vi trenger en økonomisk støtteordning med øremerkede midler for fritidsaktiviteter for barn og unge som ikke har råd til å betale årskontingent og andre utgifter som kommer med fritidsaktiviteter.
- Vi ønsker mer informasjon om økonomiske støtteordninger for å betale utgifter. Utlånssentraler må gjøres tilgjengelig på relevante språk.
- Vi ønsker at politikere tilrettelegger for flere praksisplasser og jobber for ungdom. Flere bedrifter må ta en større del av ansvaret for å ansette ungdommer og oss med innvandrerbakgrunn.
- Vi må få god opplæring og veiledning i arbeidet vi skal utføre på både praksiskplasser og i jobber.

Redd Barna håper at rådene og anbefalingene fra barn og unge selv bidrar til mer kunnskap om hvordan barn og unge opplever å komme som ny til Norge, slik at vi kan ivareta dem på en bedre måte og legge til rette for at de får oppfylt sine rettigheter i Norge. Vi håper også at rådene kan bidra til å løfte barneperspektivet i integreringsarbeidet og gi flere tiltak, bedre oppfølging på skole og i fritid, og større forståelse for barnas situasjon i bosettingsfasen i Norge.

REDD BARNAS ANBEFALINGER

Denne rapporten er basert på barna og ungdommenes tanker om integrering, og deres råd og forslag til hvordan bosettingsfasen og integreringstiltakene kan bli bedre. Redd Barna har følgende overordnende anbefalinger til beslutningstakere, politikere, kommuner, skoler og fritidsarenaer:

1. ØKT BARNEFOKUS I INTEGRERINGSARBEIDET

Barn og unge opplever at mye av ansvaret for integreringen ligger hos dem selv. De vil gjerne lære seg språket, og den norske kulturen, og de vil bli kjent med nordmenn og det norske samfunnet, men savner flere tiltak og initiativ fra andre, og at voksne og barn rundt dem viser mer interesse for deres bakgrunn, opplevelser og kultur. Vi ser at det er store forskjeller i hvordan integreringsarbeidet organiseres i kommunene, hvordan barna blir møtt og hvilke tiltak som finnes for barn i ulike kommuner, på skolene og på fritidsarenaen. I tillegg er barneperspektivet totalt fraværende i regjeringens forslag om ny lov om integrering, som behandles i Stortinget høsten 2020.

Redd Barna etterlyser en barnerettslig utredning av regjeringens eksisterende lovverk som omhandler integrering. Vi anbefaler at regjeringen tydeliggjør barneperspektivet i integreringsarbeidet gjennom nasjonalt lovverk og retningslinjer, for å sikre god oppfølging og ivaretakelse av barn i integreringsfasen. Det bør i tillegg til dette innhentes kunnskap om hvordan dagens integreringstiltak fungerer, og kartlegges hvilke tiltak som trengs for å tilrettelegge for god integrering for barn og unge – og deres familier. Staten må sikre midler til dette og innhente innspill og løsningsforslag fra barn og unge selv.

2. TRYGT OG GODT SKOLEMILJØ FOR ALLE ELEVER

Vennskap er viktig for at barn og ungdom skal trives og oppleve en tilhørighet til et trygt og godt fellesskap. I tillegg uttrykker barna hvor viktig det er å bli sett og forstått av læreren. For mange nyankomne elever er det vanskelig å få norske venner, og her kan læreren og skolen spille en viktig rolle for å integrere og inkludere elevene på en naturlig og trygg måte, uten at det blir stigmatiserende.

Redd Barna anbefaler at dette blir en naturlig del av skolens systematiske arbeid for å skape trygge og gode skolemiljøer for alle barn. Det er viktig at lærere er oppmerksomme på at elever i innføringsklasser skal inkluderes i det trygge skolemiljøet fra starten av; at de får informasjon om deres rett til et trygt skolemiljø jf. kapittel 9A i opplæringsloven, og at de sikres en god overgang fra innføringsklassen til ordinær klasse.

3. STYRKE SATSING PÅ ARBEID MOT FORDOMMER OG RASISME

Barna, og ungdommene spesielt, løfter fram behovet for mer kulturforståelse hos barn, ungdommer og voksne. De har opplevd fordommer og rasisme, og de får med seg debatter og utsagn i mediene som forsterker redsel, og følelsen av å ikke høre til i fellesskapet og mange opplever et skille mellom «vi og dem». Voksne som jobber med barn, må få kunnskap om hvordan fordommer, diskriminering og rasisme kan forebygges, avdekkes og håndteres på en god måte.

Redd Barna anbefaler at arbeidet med rasisme, diskriminering og inkludering styrkes i lærerutdanningen og i andre profesjoner som jobber direkte med barn og unge. I tillegg er det behov for nasjonale holdningskampanjer for å motvirke fordommer, diskriminering og rasisme i samfunnet.

Redd Barna etterlyser i tillegg en kartlegging av hvilke verktøy som finnes for å jobbe systematisk mot fordommer, diskriminering og rasisme i skolen og på fritidsarenaer, og at eksisterende verktøy samles slik at de er lett tilgjengelig for dem som skal bruke dem. Der det identifiseres mangler må det innhentes ny kunnskap fra barn og unge som brukes inn i utvikling av nye verktøy, også rettet mot yngre barn.

4. ET GODT STED Å VÆRE PÅ FRITIDEN

Barna er tydelige på at de ønsker seg en tilgjengelig møteplass på fritiden der de kan være sammen med andre barn og unge, oppleve et trygt fellesskap og lære sosiale koder og språk. Flere nevner konkret at de ønsker seg en fritidsklubb og felles aktiviteter utenom organisert idrett, der de kan bli kjent med norske barn og få venner. Transport til og fra fritidstilbudene må også gjøres tilgjengelig og rimelig.

Redd Barna anbefaler at alle kommuner involverer barn og unge i å kartlegge hvilke aktiviteter og tilbud det er behov for i deres lokalmiljø, for å tilrettelegge for inkluderende møteplasser for alle barn og unge. I dette arbeidet må man særskilt tilrettelegge for inkludering av barn og unge som er nyankomne.

5. ØKT KUNNSKAP OM FLUKT OG PSYKISK HELSE

Savn etter hjemlandet, familien, bekymringer om fremtiden og ensomhet preger flere av barna vi har møtt gjennom samlingene. Barna uttrykker hvor viktig det er å bli sett og forstått av voksne og spesielt læreren spiller en viktig rolle. Alle lærere, ikke bare de som jobber i innføringsklassene, vil kunne få barn med fluktbakgrunn i klassen sin. Det er derfor viktig at alle lærere får økt kunnskap om flyktningbarn, det å være ny i Norge, hvilke erfaringer og traumer barn med fluktbakgrunn kan ha med seg og hvordan det påvirker dem og deres skolegang.

Redd Barna anbefaler at både lærerstudenter, lærere og ansatte i kommunen og hjelpeapparatet får økt kunnskap om flukt og traumer, hvordan dette kan påvirke barn og hvordan de kan ivareta og snakke med barn om psykisk helse. Redd Barna anbefaler også at barn og unge får kunnskap om egen psykisk helse, reaksjoner de kan få, hvilket støtteapparat som finnes, og hvor de kan oppsøke hjelp.

6. OMSORG OG ETTERVERN FOR BARN OG UNGE SOM FLYKTER ALENE

For barn som har kommet til Norge uten familien sin, må eksisterende kunnskap om deres sårbarhet for traumer, ensomhet og stresstanker, og hvordan dette påvirker deres psykiske helse og hverdag, brukes som grunnlag for å utvikle målrettede tiltak. Barn og ungdommer som har flyktet til Norge alene, mangler veldig ofte et sosialt støttenettverk og etterlyser selv bedre omsorg og ettervern etter fylte 18 år.

Redd Barna anbefaler at barnevernet får ansvaret for alle enslige mindreårige mellom 0-18 år, både før og etter bosetting, og at omsorgstilbudet hjemles i barnevernsloven. Videre må barnevernets ansvar konkretiseres slik at enslige mindreårige får et likeverdig omsorgs- og ettervernstilbud uansett hvilken kommune de bor i og på lik linje med andre barn under offentlig omsorg i Norge.

7. UTVIKLE SPESIFIKKE TILTAK SOM MOTVIRKER LAVINNTEKT OG ULIKHET

Økonomi fører til store bekymringer hos barna og ungdommene. Flere ga uttrykk for at det stopper dem i å delta på aktiviteter sammen med andre. Spesielt ungdommene som er i Norge uten familie, opplevde at hverdagen var utrygg med trang økonomi og få jobbmuligheter. Vanskelige levekår kan bidra til å skape og forsterke barrierer for barns integrering og deltakelse.

Redd Barna anbefaler at kommunene bør undersøke hvilke behov barn og unge som lever i lavinntekt har for økonomisk støtte og at de innhenter innspill og løsninger til dette fra barn og unge selv. Det må utarbeides spesifikke tiltak som vil sikre barn og unge med fluktbakgrunn, som har dårlig råd, mulighet til deltakelse i aktiviteter og sosiale arenaer på lik linje med andre barn. Dette vil inkludere at staten øker satsene til nylig bosatte familier og enslige mindreårige slik at de får oppfylt sin rett til tilfredsstillende levekår, rett til lek og fritid, og utdanning.

Redd Barna anbefaler at det i tillegg utredes hva som må til for å sikre unge nyankomne mulighet til å fullføre utdanning og skape flere jobbmuligheter og praksisplasser og dermed bidra til å motvirke utenforskap og lavinntekt blant unge voksne.

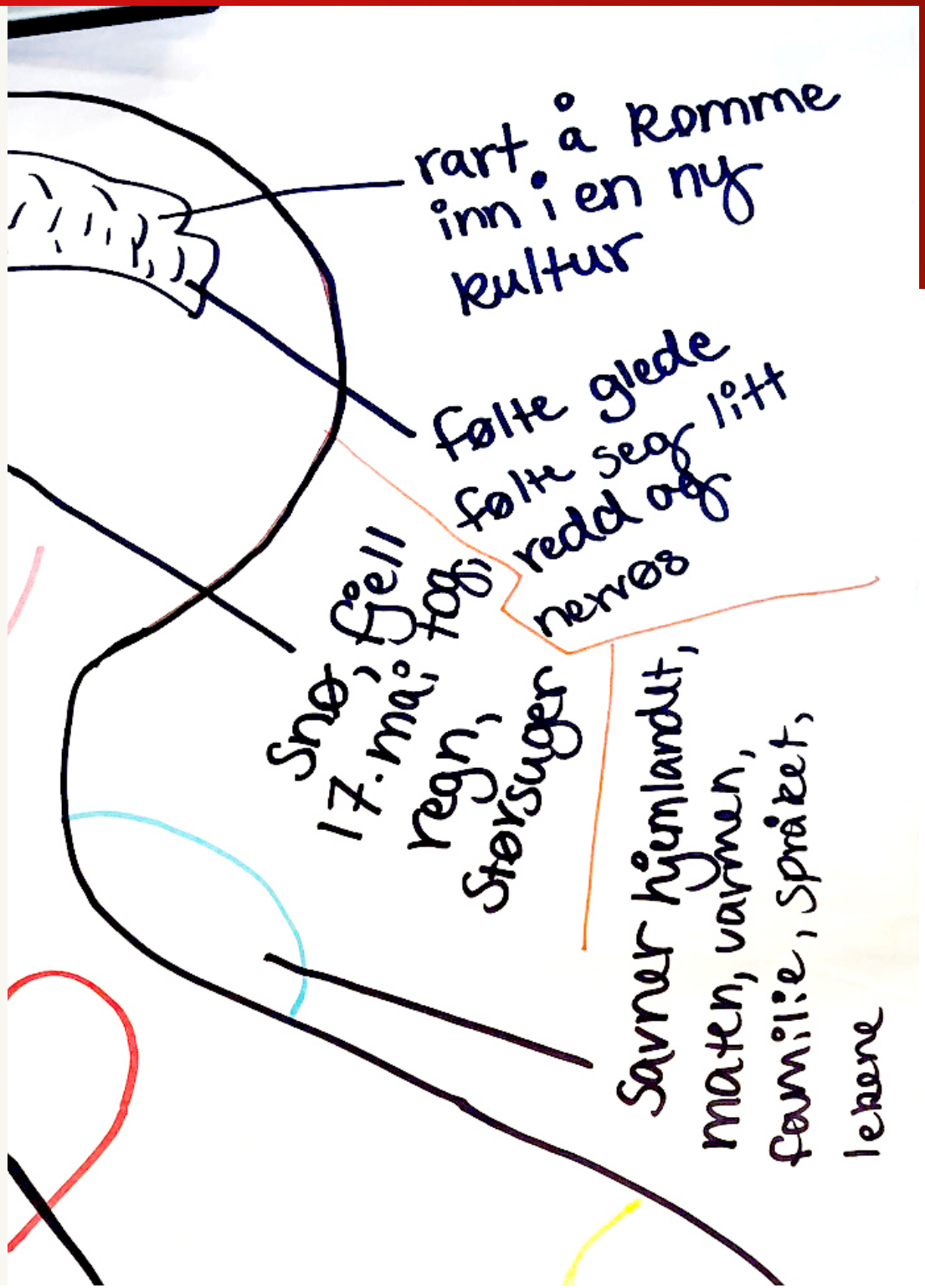

REFERANSER

Antirasistisk senter. (2018). *Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun.* Oslo: Antirasistisk Senter.
Barnekonvensjonen artikkel 31. (2019, Juni 17). Hentet fra Barnekonvensjonens artikkel 31: https://www.fn.no/om-fn/avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen
Brekke, J.-P., Fladmoe, A., & Wollebæk, D. (2020). *Integreringsbarometeret.* Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).
Dybdahl, R., Christie, J.H., & Eid, J. (2006). *Psykososialt arbeid med barn og familier som er asylsøkere i Norge.* Tidsskrift for Norsk psykologforening, nummer 12, 1300–1308.
Flyktninghjelpen. (2020, 6 18). www.unchr.org. Hentet fra UNHCR Global Trends report: https://www.unhcr.org/news/press/2020/6/5ee9db2e4/1-cent-humanity-displaced-unhcr-global-trends-report.html
Frøyland, L.R. & Gjerustad, C. (2012). *Vennskap, utdanning og framtidsplaner: Forskjeller og likheter blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo.* Oslo: NOVA.
Haugen D., G.M., Paulsen, V. & Berg, B. (2015). *En god nabo – evaluering av Redd Barna sitt arbeid med nylig bosatte.* Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
IMDI. (2018, januar 22). Hentet fra Planlegging og bosetting: https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/
IMDI. (2019). *Rapport – Indikatorer for integrering.* Hentet fra Rapport – Indikatorer for integrering: https://www.imdi.no/contentassets/c646a66dc8e14af2b4d3efd9ff0d434f/indikatorer-for-integrering.pdf
IMDI. (2020, januar 30). Hentet fra Kunnskapsoversikt – gjennomføring av videregående opplæring blant unge innvandrere: https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/kunnskapsoversikt/gjennomforing-av-videregaende-opplaring--blant-unge-innvandrere/
Jensen, T.K., Solheim, A.-M. S., Andersson, E.S. & Birkeland, M.S. (2019). *Long-term mental health in unaccompanied refugee minors: pre- and post-flight predictors.* Oslo: Psykologisk institutt og Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress.
Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*, Migration Policy Institute, Washington, DC.
Lidén, Hilde, A.B., Seeberg, M.L. & Staver, A.B. (2020). *Fra bosetting til voksenliv.* Oslo: Institutt for samfunnsforskning; OsloMet.
NOAS; Redd Barna; Norsk Folkehjelp. (2020). *Hvert år må jeg søke på nytt.* Oslo: NOAS.
Oppedal, B., Jensen, L., Seglem, K.B. & Haukeland, Y. (2011). *Etter bosettingen: Psykisk helse, mestring og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som Enslige Mindreårige Asylsøkere.* Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
Regjeringen. (2016, juni 7). *Regjeringen.* Hentet fra Fritidserklæringen: https://www.regjeringen.no/contentassets/42fc032208724215886755da5d165f1e/folder_fritidserklaeringen.pdf
Regjeringen. (2019). Hentet fra Regjeringens integreringsstrategi 2019–2022: https://www.regjeringen.no/contentassets/710bc325b9fb4b85b29d0c01b6b6d8f1/regjeringens-integreringsstrategi-20192022.pdf
Sundsdal, E. & Øksnes, M. (2015). Til forsvar for barns spontane lek. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*.
Svendsen, S., Paulsen, V., Berg, B., Garvik, M. & Valenta, M. (2018). *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.* Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
Thorshaug, K. & Svendsen, S. (2014). Helhetlig oppfølging – Nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinnelseslandet og deres opplæringssituasjon. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
Ungdata. (2018, juni 8). Hentet fra Ungdom og idrett i Norge: http://www.ungdata.no/Nyheter/Ungdom-og-idrett-i-Norge
Utdanningsdirektoratet. (2015, september 8). *Utdanningsdirektoratet.* Hentet fra Tilpasset opplæring og minoritetsspråklige elever: https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/minoritetsspraklige/
Valenta, M. & Berg, B. (2012). *Asylsøker: i velferdsstatens venterom.* I M. Valenta & B. Berg, Asylsøker: i velferdsstatens venterom. Trondheim: Universitetsforlaget.

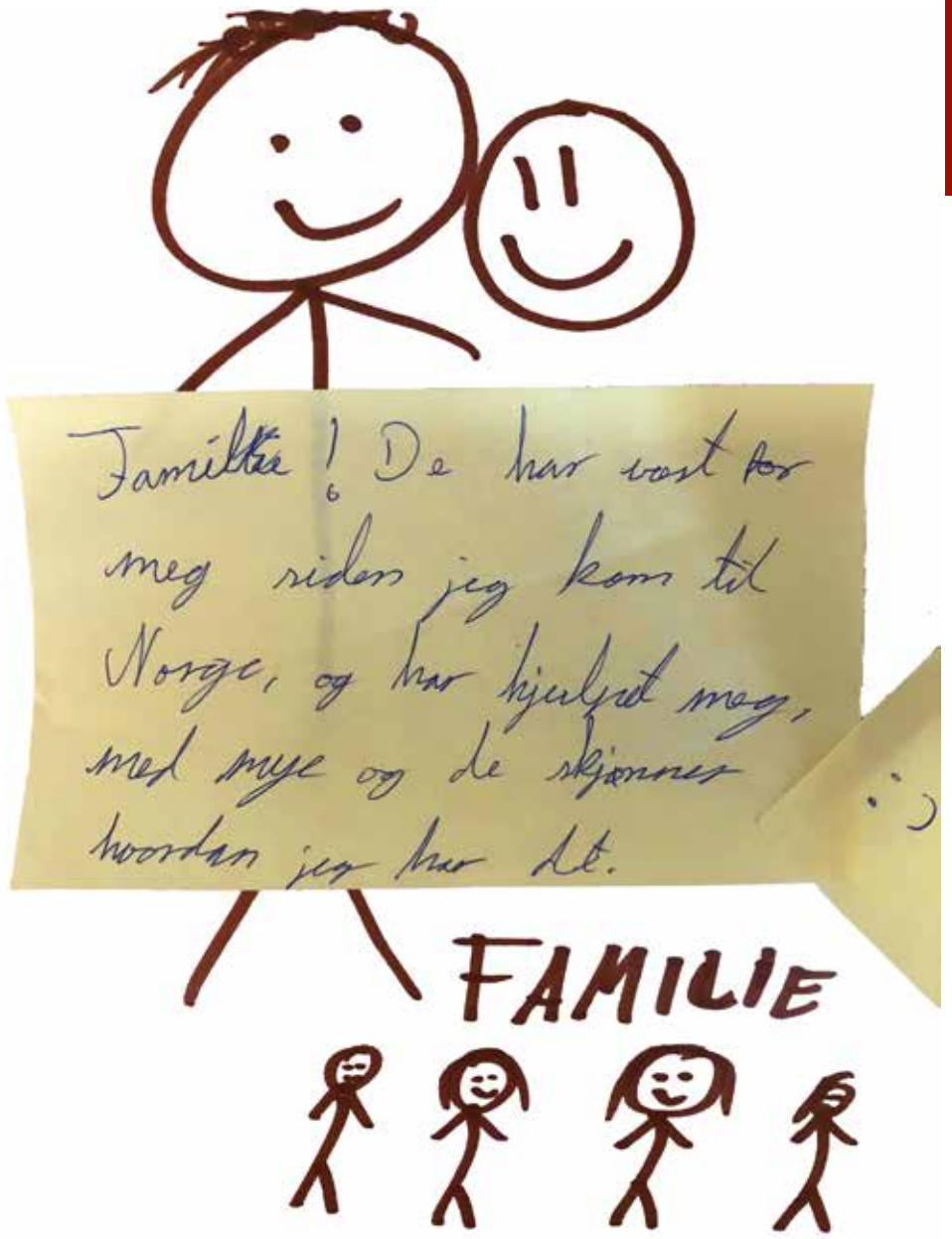

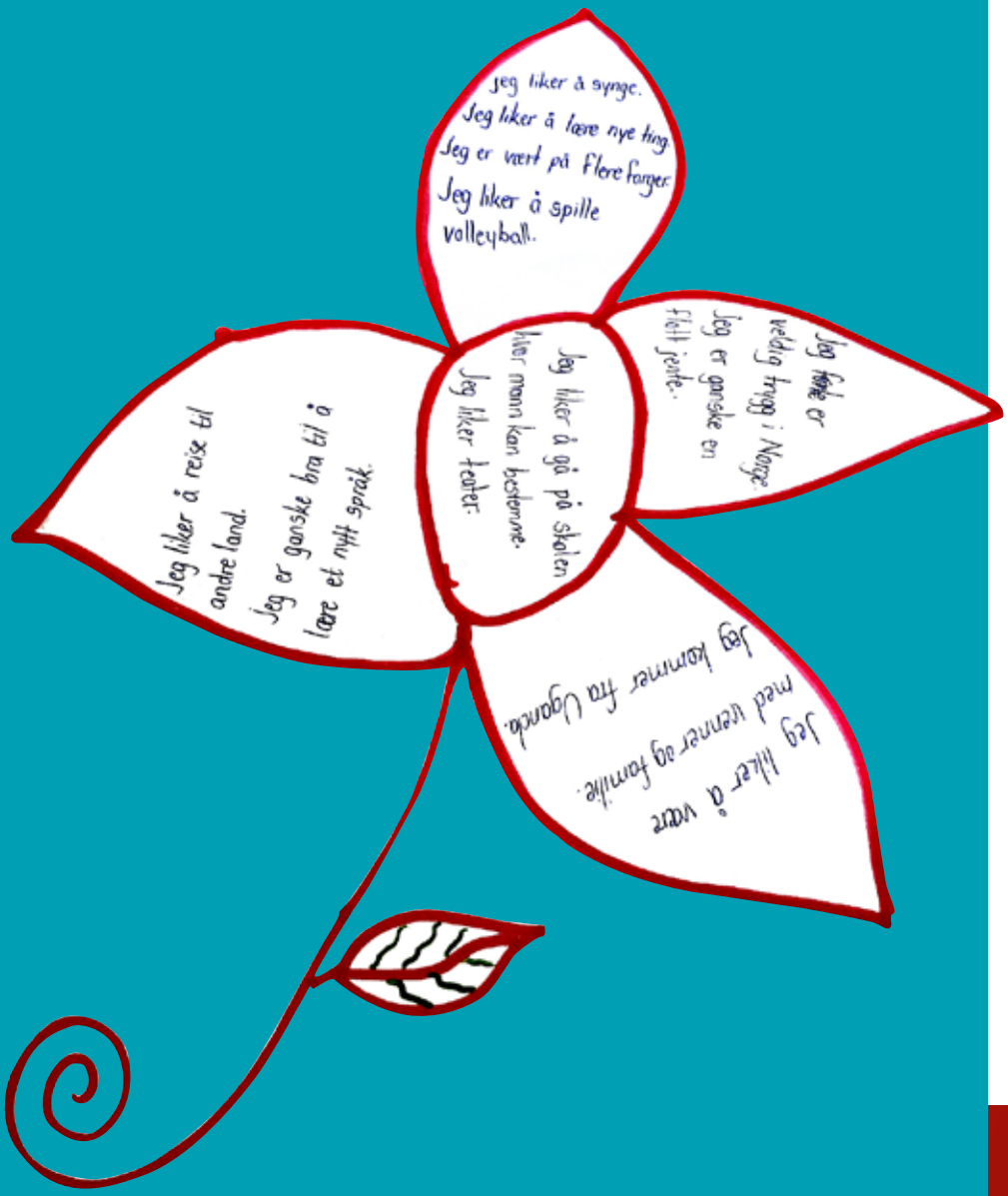

Redd Barna

STØTTET AV STIFTELSEN DAM

Dette hefte finnes også på
reddbarna.no